

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь – «Магістр»

**на тему: Теоретико-методичні та практичні аспекти обліково-
контрольного процесу дебіторської заборгованості аграрного
підприємства**

Виконала:

Дуля Вадим Станіславович
здобувач спеціальності
071 «Облік і оподаткування»

Керівник:

Довжик Олена Олександрівна
доцент кафедри обліку і оподаткування

Рецензент:

Семенець Людмила Валентинівна
головний фахівець з питань внутрішнього
аудиту Сумського національного аграрного
університету

Суми – 2023

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет

Кафедра

Освітній ступінь

Спеціальність

Економіки і менеджменту

Обліку і оподаткування

Магістр

071 «Облік і оподаткування»

Завідувач кафедри

« 08 » листопада

Затверджую:

М.І. Гордієнко

2022 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ

Дулі Вадиму Станіславовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1.Тема роботи: Теоретико-методичні та практичні аспекти обліково-контрольного процесу дебіторської заборгованості аграрного підприємства

2. База практичного дослідження:

ПСП «Духанівське Конотопського району Сумської області

керівник роботи Довжик Олена Олександрівна, к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом по університету від

12.01. 2023 р. № 71-н

3. Строк подання здобувачем закінченого проекту (роботи) 22 грудня 2023 року

4. Вихідні дані до проекту (роботи):

первинні та зведені документи, реєстри синтетичного та аналітичного обліку, статутні та установчі документи, фінансова, статистична та податкова звітність,
законодавчо - нормативні акти з питань обліку і контролю, монографії, фахові наукові статті та доповіді на міжнародних науково-практичних конференціях з питань сучасного стану та вдосконалення обліку, аналізу, аудиту і контролю.

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

дослідити онтологію облікової дефініції «дебіторська заборгованість»; сформувати теоретико-методичні основи обліково-контрольного процесу дебіторської заборгованості; провести організаційно-економічну характеристику підприємства; обґрунтувати організаційно-практичні аспекти обліку дебіторської заборгованості; розкрити напрями вдосконалення організації обліку дебіторської заборгованості; узагальнити організаційно-методичні аспекти аудиту дебіторської заборгованості, сформувати висновки

6. Дата видачі завдання

« 08 » листопада 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів підготовки кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення та затвердження теми дослідження, складання плану – графіку виконання роботи	листопад 2022 р.	
2.	Підбір та аналіз літературних джерел, підготовка першого теоретичного розділу	грудень 2022 р. - січень 2023 р.	
3.	Збір аналітичної інформації, обробка результатів дослідження та підготовка другого розділу роботи	лютий-липень 2023 р.	
4.	Підготовка третього розділу кваліфікаційної роботи	вересень - жовтень 2023 р.	
5.	Підготовка висновків, пропозицій та узгодження з керівником	жовтень-листопад 2023 р.	
6.	Підготовка кінцевого варіанту кваліфікаційної роботи	листопад 2023 р.	
7.	Опрацювання зауважень керівника, перевірка на автентичність	11-14 грудня 2023 р.	
8.	Рецензування кваліфікаційної роботи	14-21 грудня 2023 р.	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі, деканат	22 грудня 2023 р.	
10.	Підготовка доповіді, презентації до кваліфікаційної роботи та її попередній захист	22-25 грудня 2023 р.	
11.	Захист кваліфікаційної роботи	26 грудня 2023 р.	

Здобувач вищої освіти за другим
(магістерським) рівнем

Вадим ДУЛЯ

Керівник роботи

Олена ДОВЖИК

Перевірку на автентичність проведено.

Надія БАРАНІК

Кваліфікаційна робота допущена до
захисту

Гарант освітньої програми

Інна НАЗАРЕНКО

Декан факультету економіки і
менеджменту

Маргарита ЛИШЕНКО

АНОТАЦІЯ

Дуля В.С. Теоретико-методичні та практичні аспекти обліково-контрольного процесу дебіторської заборгованості аграрного підприємства. Суми. 2023.

Кваліфікаційна робота спрямована на дослідження теоретико-методичних та практичних аспектів обліково-контрольного процесу дебіторської заборгованості аграрного підприємства. У роботі вирішено ряд завдань: досліджено онтологію облікової дефініції «дебіторська заборгованість»; сформовано теоретико-методичні основи обліково-контрольного процесу дебіторської заборгованості; проведено організаційно-економічну характеристику підприємства; обґрунтовано організаційно-практичні аспекти обліку дебіторської заборгованості; розкрито напрями вдосконалення організації обліку дебіторської заборгованості; узагальнено організаційно-методичні аспекти аудиту дебіторської заборгованості.

Обґрунтовано, що для сприяння побудові ефективного управління наявною дебіторською заборгованістю та впровадження сучасних інформаційних систем на підприємстві, важливо, щоб облікова компонента щодо дебіторської заборгованості знаходилася під постійним контролем уповноважених осіб (служб) окремого підприємства. Невчасно сплачена дебіторська заборгованість може свідчити про неефективне використання як власних, так і наявних позичених коштів, тому це питання має велике значення для загального успіху підприємства.

У роботі проведено оцінку показників досліджуваного підприємства. Встановлено, що фінансовий стан приватного сільськогосподарського підприємства задовільний, мали місце проблеми у 2021 році, проте застосування дієвих управлінських інструментів, імплементація обґрунтованих управлінських рішень, активні дії у сфері господарської діяльності, дозволяють утримувати конкурентні позиції на ринку, підвищувати вартість підприємства, розширювати канали збуту продукції, успішно досягати мети діяльності.

Встановлено, що обліковий процес в частині дебіторської заборгованості в досліджуваному приватному сільськогосподарському підприємстві організовано на належному рівні. Проте, є питання, які потребують удосконалення, відповідно, авторське бачення напрямів удосконалення. Автором обґрунтовано, що облікова політика є внутрішнім інструментом облікового супроводу діяльності підприємств

незалежно від форми власності. Облікова політика повинна бути зручним помічником бухгалтера у процесі ведення бухгалтерського обліку.

Доведено, що у обліковій політиці повинні відображатися наступні елементи щодо дебіторської заборгованості: характеристика діяльності ПСП «Духанівське»; класифікація дебіторської заборгованості; форма обліку; перелік первинних документів, які потрібно використовувати для організації обліку; особливості оцінки та умови визнання дебіторської заборгованості (складова оборотних активів); ідентифікація критеріїв визнання дебіторської заборгованості сумнівною та її списання; особливості списання сумнівної дебіторської заборгованості.

У роботі представлено алгоритмічну послідовність здійснення аудиторської перевірки дебіторської заборгованості. Встановлено, що аудитор повинен перевірити правильність узагальненні вартісних показників щодо дебіторської заборгованості у різних формах фінансової звітності.

Ключові слова: аудит, бухгалтерський облік, дебіторська заборгованість, контроль, облікова політика.

ANNOTATION

Dulya V. Theoretical, methodological and practical aspects of the accounting and control process of receivables of an agricultural enterprise. Sumy. 2023.

The qualification work is aimed at studying the theoretical, methodological and practical aspects of the accounting and control process of receivables of an agricultural enterprise. The work solved a number of problems: the ontology of the accounting definition “accounts receivable” was studied; the theoretical and methodological foundations of the accounting and control process of accounts receivable have been formed; organizational and economic characteristics of the enterprise were carried out; the organizational and practical aspects of accounts receivable accounting are substantiated; directions for improving the organization of accounts receivable accounting are disclosed; organizational and methodological aspects of the audit of accounts receivable are summarized.

It is substantiated that in order to facilitate the construction of effective management of existing accounts receivable and the implementation of modern information systems at the enterprise, it is important that the accounting components for

accounts receivable are under the constant control of authorized persons (services) of a separate enterprise. Late payment of receivables may indicate ineffective use of both own and existing borrowed funds, so this issue is of great importance for the overall success of the enterprise.

The work assessed the indicators of the enterprise under study. It has been established that the financial condition of a private agricultural enterprise is satisfactory, there were problems in 2021, however, the use of effective management tools, the implementation of sound management decisions, and active actions in the field of economic activity allow us to maintain a competitive position in the market, increase the value of the enterprise, and expand product sales channels, successfully achieve the goals of the activity

It has been established that the accounting process for accounts receivable in the private agricultural enterprise under study is organized at the proper level. However, there are issues that require improvement; accordingly, the author's vision of areas for improvement. The author substantiates that accounting policy is an internal tool for accounting support for the activities of enterprises, regardless of the form of ownership. The accounting policy must be a comfortable assistant to the accountant in the process of accounting.

It has been proven that the accounting policy should reflect the following elements of accounts receivable: characteristics of the activities of PSP "Dukhanovskoye"; classification of receivables; accounting form; a list of primary documents that should be used to organize accounting; features of the assessment and conditions for recognizing receivables (a component of current assets); identification of criteria for recognizing receivables as doubtful and writing them off; Features of writing off doubtful accounts receivable

The paper presents an algorithmic sequence for performing an audit of accounts receivable. It has been established that the auditor must check the correctness of the generalization of the cost indicators of receivables in various forms of financial reporting.

Key words: audit, accounting, accounts receivable, control, accounting policy.

ЗМІСТ

	ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI	11
1.1	Онтологія облікової дефініції «дебіторська заборгованість»	11
1.2	Організація обліку дебіторської заборгованості з теоретичної позиції	16
1.3	Аудит, як форма незалежного контролю дебіторської заборгованості	20
РОЗДІЛ 2	ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	27
2.1	Оцінка показників діяльності ПСП «Духанівське»	27
2.2	Організація обліку дебіторської заборгованості приватного сільськогосподарського підприємства	37
2.3	Напрями удосконалення організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості	48
РОЗДІЛ 3	АУДИТ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI ПІДПРИЄМСТВА	54
3.1	Мета, напрями та організаційні аспекти незалежного аудиторського контролю	54
3.2	Методика аудиту дебіторської заборгованості	59
3.3	Обґрунтування методики застосування аудиторської вибірки в процесі аудиту дебіторської заборгованості	64
	ВИСНОВКИ	68
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
	ДОДАТКИ	74

ВСТУП

Актуальність теми. Діяльність підприємств у переважній більшості випадків пов'язана з розрахунковими операціями з різними категоріями контрагентів. Реалізуючи продукцію власного виробництва, надаючи послуги замовникам, а також у результаті здійснення інших господарських операцій може виникати дебіторська заборгованість, яка є складовою компонентою як необоротних активів, так і оборотних.

На сьогодні особливої актуальності набуває питання проведення аудиту дебіторської заборгованості, який допомагає підтвердити достовірність та повноту відображення цих показників у фінансовій звітності підприємства. Це важливо для забезпечення надійності фінансової інформації та вчасного виявлення потенційних ризиків.

Відповідно, питання організації обліку, контролю, аудиту дебіторської заборгованості є актуальним та своєчасним.

Різні підходи до дослідження процесу організації обліку та контролю власного капіталу представлені у працях Васільєвої Л.М. [2], Закревської О.Ю. [5], Назаренка О.В. [12], Яременко Л.М. [20] та ін.

Відаючи належне науковим напрацюванням вчених, доцільно зазначити, що на сьогодні питання залишається актуальним, наявна потреба потребує продовження дослідження теми обліково-контрольного процесу дебіторської заборгованості з урахуванням практичної позиції та проблем, які мають місце на підприємстві, яке є основою для написання кваліфікаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковою темою. Кваліфікаційна робота виконувалася в межах науково-дослідної теми Сумського національного аграрного університету кафедри обліку і оподаткування: «Обліково-інформаційне забезпечення діагностики діяльності бізнес-суб'єктів (номер державної реєстрації 0119U103685)».

Мета і завдання дослідження. Мета написання кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних та практичних аспектів обліково-контрольного процесу дебіторської заборгованості аграрного підприємства.

Для досягнення мети в роботі поставлені наступні завдання:

- дослідити онтологію облікової дефініції «дебіторська заборгованість»;
- сформулювати теоретико-методичні основи обліково-контрольного процесу дебіторської заборгованості;
- провести організаційно-економічну характеристику підприємства;
- обґрунтувати організаційно-практичні аспекти обліку дебіторської заборгованості;
- розкрити напрями вдосконалення організації обліку дебіторської заборгованості;
- узагальнити організаційно-методичні аспекти аудиту дебіторської заборгованості.

Об'єктом дослідження є обліково-контрольний процес дебіторської заборгованості сільськогосподарського підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів бухгалтерського обліку, контролю та аудиту операцій щодо дебіторської заборгованості.

Методи дослідження. Теоретичним та методичним базисом для написання кваліфікаційної роботи є загальнонаукові та спеціальні методи, прийоми, способи дослідження, зокрема: вибірковий, монографічний, абстрактно-логічний, системного підходу, економіко-статистичний, економіко-математичний, графічний, порівняння, узагальнення та ін.

Інформаційну базу дослідження становлять Закони України, постанови Кабінету міністрів, методичні рекомендації Міністерства фінансів України, річні звітні дані підприємства за період 2020 – 2022 роки, матеріали мережі Internet, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених.

Елементи наукової новизни кваліфікаційної роботи полягають в обґрунтуванні положень з питань обліку і аудиту дебіторської заборгованості

підприємства. За результатами проведеного дослідження одержано та винесено на захист наступні положення, які характеризують елементи наукової новизни, яким властивий ступінь «набуло подальшого розвитку»:

- обґрунтування теоретичних аспектів обліково-контрольного процесу з ідентифікацією ключових проблем щодо облікового супроводу, конкретизацією факторів, які впливають на виникнення та її розмір, а також узагальнено актуальні аудиторські процедури щодо досліджуваної компоненти оборотних активів;
- обґрунтування напрямів удосконалення облікової політики в частині розкриття інформації про організацію обліку за наступними елементами щодо дебіторської заборгованості: характеристика діяльності ПСП «Духанівське»; класифікація дебіторської заборгованості; форма обліку; перелік первинних документів, які потрібно використовувати для організації обліку; особливості оцінки та умови визнання дебіторської заборгованості (складова оборотних активів); ідентифікація критеріїв визнання дебіторської заборгованості сумнівною та її списання; особливості списання сумнівної дебіторської заборгованості;
- ідентифікація етапів аудиту дебіторської заборгованості, що базується на перевірці показників регламентованих форм звітності, стандартизованих звітів та первинних документів;
- обґрунтування доцільності використання вибіркового способу дослідження господарських операцій щодо дебіторської заборгованості з деталізацією алгоритму визначення розміру аудиторської вибірки за допомогою математичних розрахунків.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення кваліфікаційної роботи можуть бути прийняті до впровадження в освітній процес, а також в практичну діяльність досліджуваного підприємства.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаною працею, наукові положення та висновки, які представлені в роботі, одержані здобувачем вищої освіти особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні результати наукових досліджень були обговорені на науково-практичних конференціях, зокрема: VI

всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством», IV Міжнародній науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: сучасні виклики».

Публікації. Основні результати кваліфікаційної роботи викладено в 2 наукових працях загальним обсягом 0,4 ум. друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – 74 сторінки, робота містить 13 таблиць, 30 рисунки. Список використаних джерел налічує 25 джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

1.1 Онтологія облікової дефініції «дебіторська заборгованість»

Керування функціонуванням будь-якого виокремленого бізнес суб'єкта стає важливим завданням лише у випадку наявності релевантної та у достатній мірі достовірної фінансово-економічної інформації. При дослідженні організаційно-господарської діяльності господарюючого суб'єкта велика частина цієї інформації використовується, зокрема, для сприяння налагодженню якісного управління наявною заборгованістю дебіторів. Це питання стає актуальним і складним через його пряму пов'язаність із проблемами неплатежів, які впливають на поточне фінансове становище господарюючого суб'єкта та його економічну стабільність.

Для сприяння побудові ефективного управління наявною дебіторською заборгованістю та впровадження сучасних інформаційних систем на підприємстві, важливо, щоб облікова компонента щодо дебіторської заборгованості знаходилися під постійним контролем уповноважених осіб (служб) окремого підприємства. Невчасно сплачена дебіторська заборгованість може свідчити про неефективне використання як власних так і присутніх позичених коштів, тому це питання має велике значення для загального успіху підприємства.

Актуальність проблем, пов'язаних із формуванням та достовірним представленням заборгованості дебіторів, робить цей аспект одним із найскладніших та досить суперечливих у сучасній економіці. У контексті українських підприємств досвід показує, що наявність заборгованості покупців становить значну частину активів, а саме близько 25-30%. Отже, формування ефективної системи управління дебіторською заборгованістю підприємства та впровадження процесу автоматизації стають стратегічно важливими. Забезпечення своєчасного та всеохопного представлення фінансово-господарських операцій в

облікових документах виступає вагомим етапом при формуванні ефективного управління наявною дебіторською заборгованістю окремого підприємства.

Керування діяльністю кожного окремого суб'єкта господарювання стає вельми складно виконуваним завданням без якісної економічної інформації. У сучасних умовах, таких як економічна криза, епідеміологічна обстановка (COVID-2019) та ведення військових дій, управління наявною дебіторською заборгованістю стає складним і нагальним завданням.

Виникнення дебіторської заборгованості нерідко пов'язано із проблемами неплатежів, які виникають у процесі управління підприємством. Фінансовий стан та стабільність підприємства надто залежать від досягнутої ефективності управління заборгованістю дебіторів, і для уникнення проблем з платежами значна увага приділяється процесу автоматизації на підприємстві.

Для забезпечення ефективного управління та належного контролю дебіторською заборгованістю з метою своєчасного її погашення дебіторами важливим є правильне застосування облікової політики, що була затверджена, зокрема, щодо оцінки дебіторської заборгованості, організації обґрунтованого документообороту, здійснення інвентаризаційного процесу проведених розрахунків з дебіторами та їх облікове відображення.

Велика кількість досліджень, які розглядають сутність та змістовне наповнення дебіторської заборгованості та її класифікацію згідно діючих національних стандартів, виявляються настільки різноманітними та багатогранними, що не існує унікального підходу до визначення цього поняття. Економічна інтерпретація дебіторської заборгованості як коштів, що були вилучені підприємством, або тих, що знаходяться у користуванні іншої юридичної (фізичної) особи протягом певного періоду, ускладнює відображення цих коштів в обліку.

Подібна проблематика може мати місце через те, що на підприємствах, до яких відноситься дебіторська заборгованість, розглядані кошти не були передбачені у планах, і тому процедура управління майбутньою дебіторською заборгованістю не проводився. Теоретико-методичне забезпечення вивчення економічної сутності терміну «дебіторська заборгованість» базується на наукових розробках вітчизняних

та зарубіжних дослідників, зокрема, вчених у галузі економіки. Їх бачення, щодо даного питання представлено на рисунку 1.1.

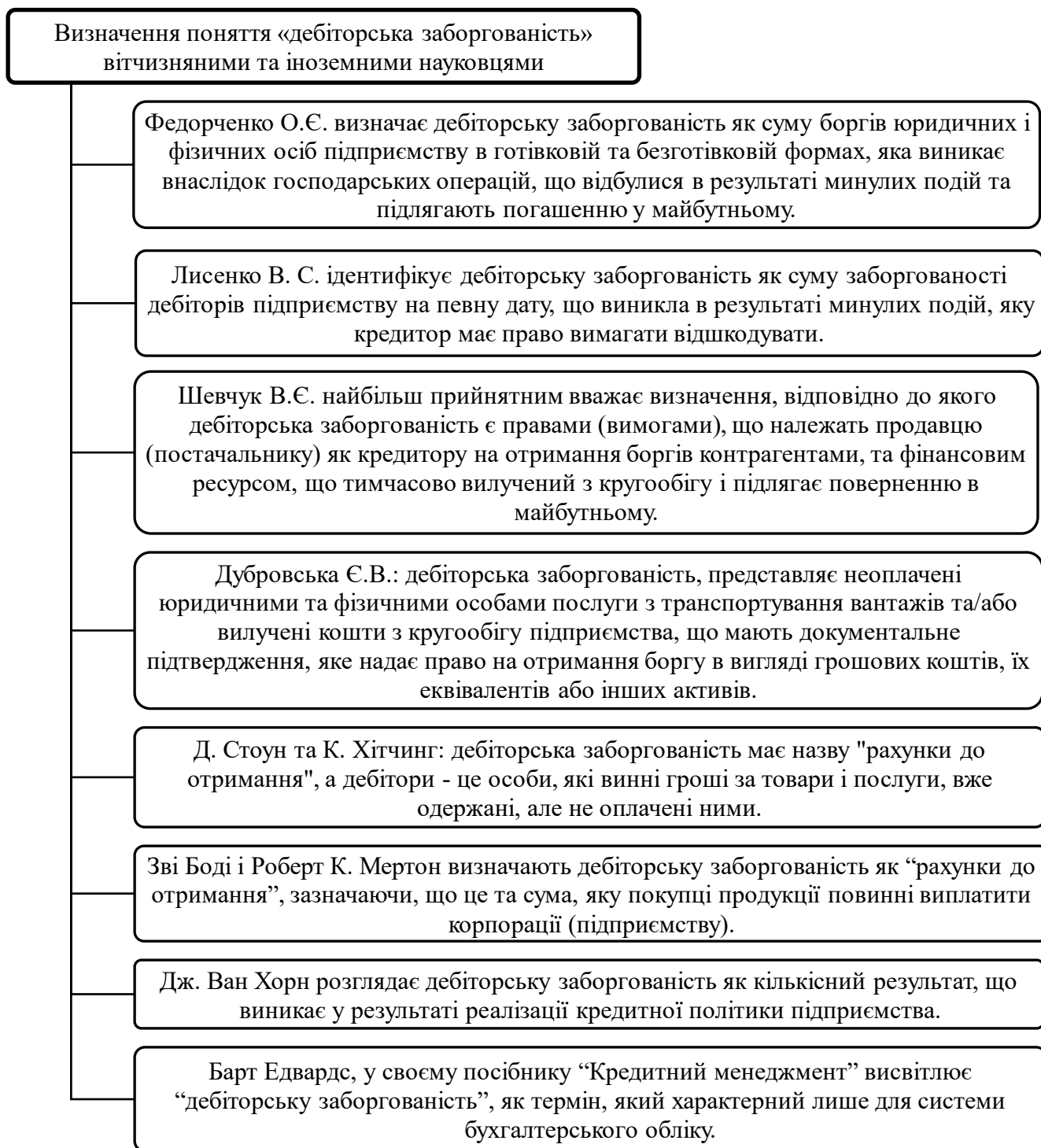

Рисунок 1.1 – Визначення поняття «дебіторська заборгованість» вітчизняними та іноземними науковцями

**Джерело: узагальнено автором на підставі [20].*

Міжнародні автори запропонували цікавий підхід до розуміння дебіторської заборгованості. Вони вказують, що наряд з терміном «дебіторська заборгованість» (англ. accounts receivable), існують різні варіанти перекладу, такі як «рахунки до отримання», «рахунки дебіторів» та «дебітор за розрахунками».

Враховуючи МСБО (МСФЗ) та НП(С)БО, передбачено, що сума дебіторської заборгованості (Accounts Receivable) представляє суму заборгованості дебіторів перед підприємством на конкретну дату. Проте, щодо МСБО існують значущі відмінності в загальних принципах визнання дебіторської заборгованості. Передбачається поділ на два різновиди існуючої дебіторської заборгованості: «Accounts Receivable» та «Receivables» (рисунок 1.2).

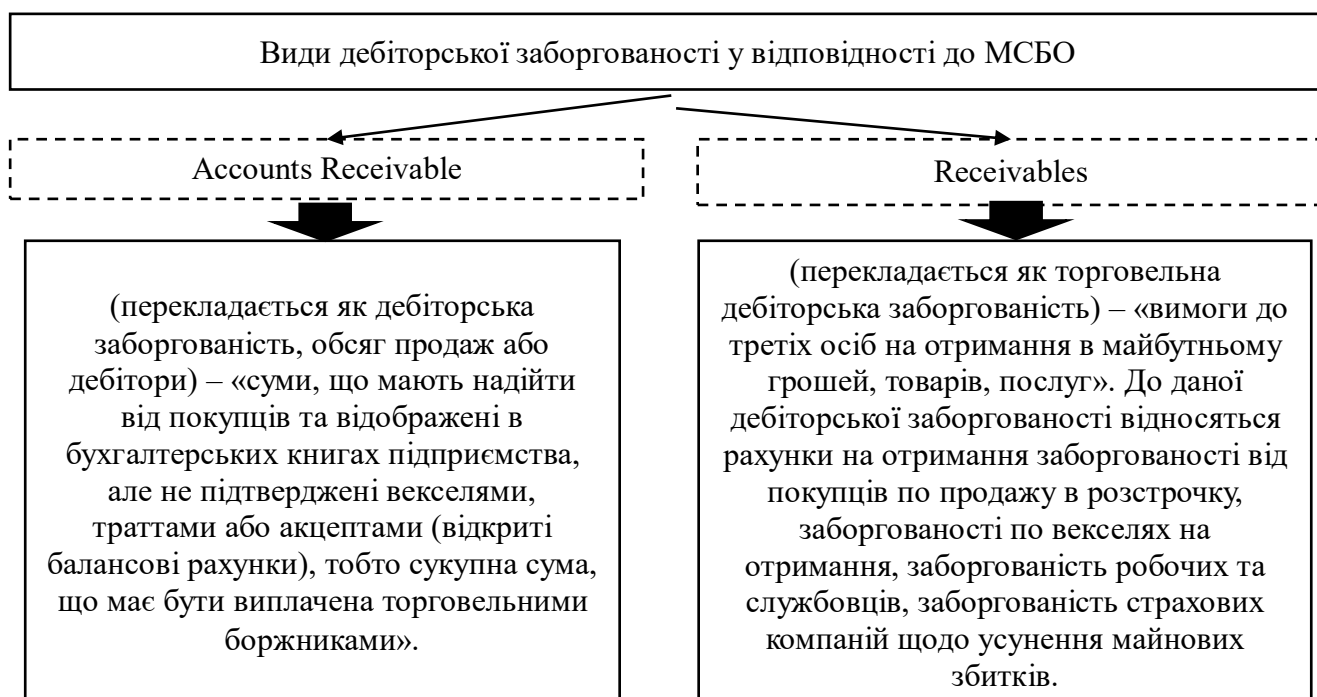

Рисунок 1.2 – Види дебіторської заборгованості у відповідності до МСБО

**Джерело: узагальнено автором.*

Після аналізу поглядів думки закордонних та вітчизняних дослідників, ми можемо зробити висновок, що розгляд вітчизняними науковцями даного поняття здійснюється під різним кутом. Опрацювавши усі розглянуті визначення щодо терміну «дебіторська заборгованість» дало можливість згрупувати думки

провідних науковців у розрізі спільних ознак (в розрізі суми боргів, кредиту, рахунків до отримання) (рисунки 1.3).

Рисунок 1.3 – Критерії щодо ідентифікації терміну «дебіторська заборгованість» у розрізі спільних ознак вітчизняними дослідниками

**Джерело: узагальнено автором.*

З рисунку 1.3 можна вивести, що значна кількість вітчизняних дослідників (27%), дотримується думки, що дебіторська заборгованість представляє собою суму боргів. Інша частина авторів висловлює думку, що це кредит (чи позика) (20%) або фінансовий актив (20%). З цих визначень видно, що поняття «дебіторська заборгованість» в межах України розглядається як сума заборгованості, частина наявного оборотного капіталу, а також ознака неплатоспроможності суб'єктів. Однак цю точку зору підтримує менше кількість вчених.

Закордонні дослідники здійснили підхід до терміну «дебіторська заборгованість» в розрізі ознак відображених на рисунку 1.4.

Дані рисунку 1.4 свідчать, що за кордоном також відсутнє одне єдине трактування терміну «дебіторська заборгованість». 34% закордонних експертів вважають, що заборгованість дебіторів - це «рахунки до отримання», чи сума, яку покупці мають сплатити компанії (окремому господарюючому суб'єкту).

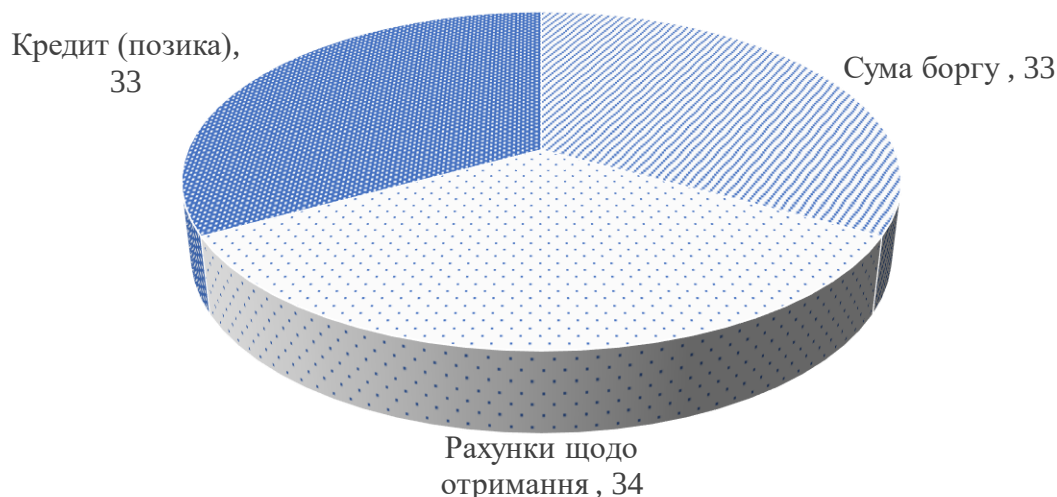

Рисунок 1.4 – Критерії щодо ідентифікації терміну «дебіторська заборгованість» у розрізі спільних ознак зарубіжними дослідниками

**Джерело: узагальнено автором.*

Інші 33% зарубіжних дослідників наголошують, що це сума наявних боргів, та 33% стверджують, що це кредит.

1.2 Організація обліку дебіторської заборгованості з теоретичної позиції

Дебіторська заборгованість, в контексті бухгалтерського обліку, є виявленням цивільного характеру зобов'язань, які виникають з певної угоди. Зазвичай ця угода оформлена у вигляді договору і представляє собою визначену дію, учасники якої (будь-то юридичні чи фізичні особи) зобов'язані виконати, що призводить до утворення грошових і товарних видів зобов'язань.

За нормами НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», визначається дебіторська заборгованість у вигляді суми заборгованості окремих дебіторів перед господарюючим суб'єктом на конкретно означену дату [14].

У МСФЗ, відмінно від НП(С)БО, класифікація, трактування та оцінка наявної дебіторської заборгованості не є прямо визначеними. Замість цього надаються загальні рекомендації щодо розкриття відповідної інформації у фінансових звітах.

Аналізуючи різні джерела, можна виділити підхід до розуміння заборгованості дебіторам як документально визначеної суми боргів як фізичних так і юридичних осіб перед бізнес суб'єктом за результатами угод щодо передачі майна, надання відповідних послуг чи виконання належних робіт, або сплати суми грошових коштів. Організація ефективного бухобліку наявної дебіторської заборгованості в межах господарюючого суб'єкта вкрай актуальна, оскільки це сприяє систематизації інформації та забезпечує прозорість та достовірність даних щодо проведених розрахунків із поточними дебіторами. Для успішної вибудови облікового відображення та аналізу проведених розрахунків із покупцями чи замовниками дуже важливо брати до уваги наявні класифікації наявної дебіторської заборгованості. Від правильної класифікації та обраної класифікаційної основи залежить не лише порядок обліку в цілому, але й ефективність управління цим аспектом. Незважаючи на існуючі нормативні документи, проблематика облікового відображення заборгованості дебіторів є беззаперечно актуальними.

На сьогодні, не зважаючи на чинне нормативне супроводження, наявний перелік проблемних складових, які стосуються обліку наявної заборгованості перед дебіторами (рисунок 1.5).

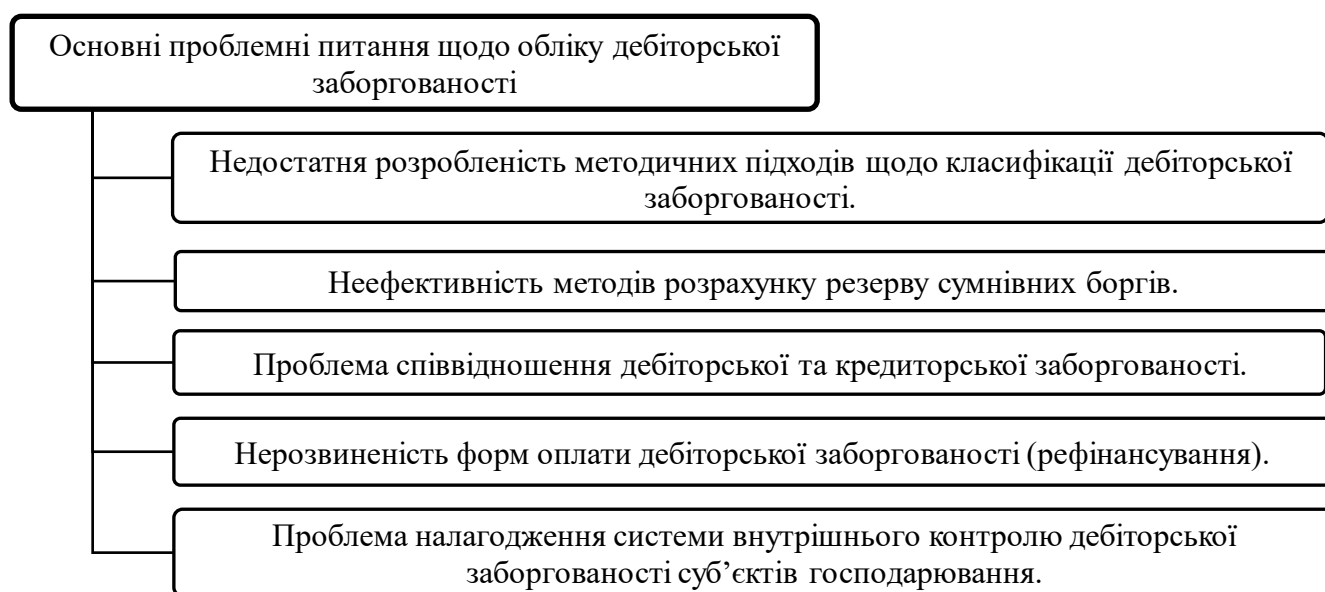

Рисунок 1.5 – Основні проблемні питання щодо обліку дебіторської заборгованості

**Джерело: узагальнено автором на підставі [18].*

Орім того, діючі реєстри обліку, призначені для його ведення відносно компоненти дебіторської заборгованості, не відображають всю потрібну інформацію для керівництва сучасного підприємства для ухвалення достатньо ефективних рішень з управління. Для усунення даної проблеми слід запровадити реєстри обліку, які будуть узагальнювати інформацію щодо розрахунків з наявними дебіторами, деталізуючи накопичені дані відносно даної облікової компоненти та звертаючи увагу на види присутньої заборгованості у визначеній загальній її структурі.

Сплата ідентифікованої заборгованості дебіторами являє собою форму реструктуризації форм активів, яка містить в собі трансформацію дебіторської заборгованості в інші ліквідні форми наявних активів. Найбільш поширеними методами оплати даного виду заборгованості (рефінансування) виступає облік векселів, факторинг та форфейтинг. Сучасні, сформовані бізнес-умови, дають право зазначити, що форфейтинг і факторинг виступають найбільш популярними формами проведення рефінансування дебіторки у світі, але в межах України вони практично застосовуються не віднайшли через практичну відсутність потрібної нормативно-правової бази та на достатньому рівні відпрацьованої методики бухгалтерського обліку. Окремо, слід відзначити, що їх застосування сприяло б швидкій трансформації дебіторської заборгованості у суми грошових активів.

У процесі функціонування бізнес суб'єкти провадять різні розрахунки (рисунки 1.6). Зазвичай одна зі сторін спершу виконує свої зобов'язання, що призводить до виникнення права вимагати компенсації за заборгованість, а інший контрагент зобов'язаний оплатити дану заборгованість.

Підготовка обліково-аналітичної інформації щодо заборгованості дебіторів вимагає аналізу причин її виникнення та зростання (рисунки 1.7). Якщо зовнішні фактори не піддаються контролю підприємства, внутрішні чинники перебувають у залежності від поточного стану процесів організації та можуть бути пом'якшені через ефективне управління.

Рисунок 1.6 – Розрахунки, що провадять господарюючі суб'єкти при здійсненні фінансово-господарської діяльності

**Джерело: узагальнено автором.*

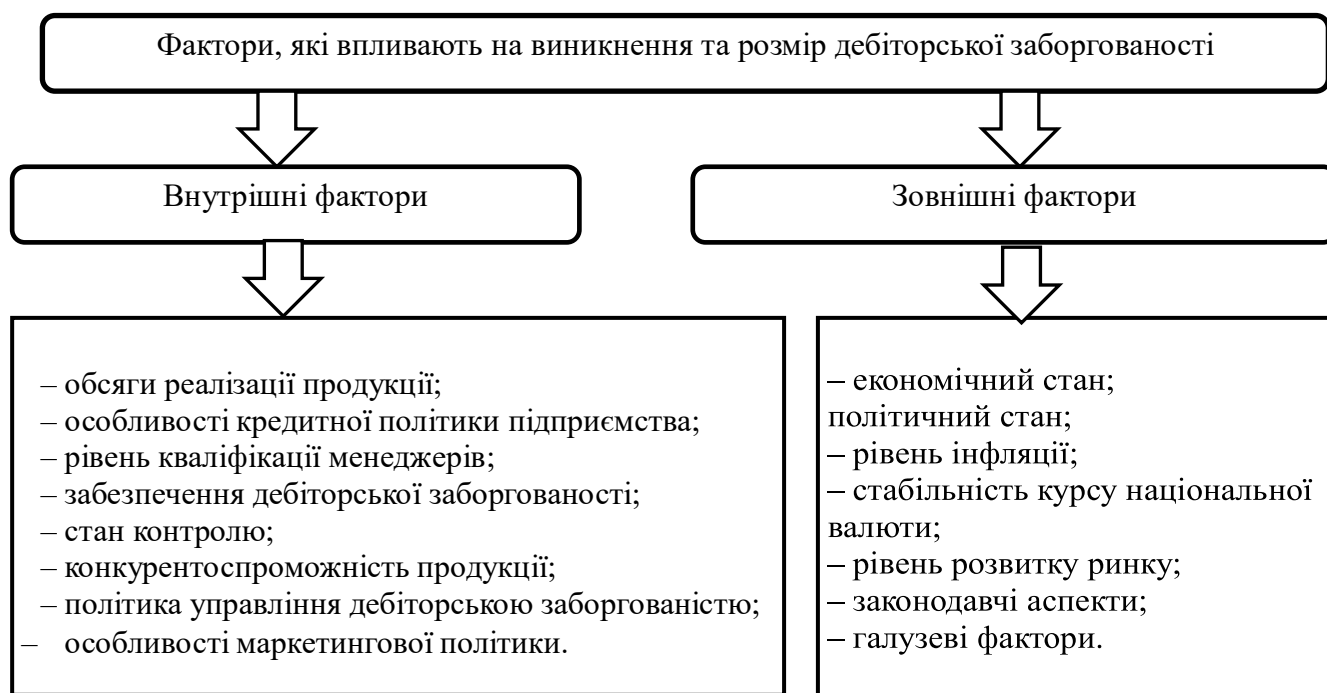

Рисунок 1.7 – Фактори, які чинять вплив на виникнення та зростання дебіторської заборгованості

**Джерело: сформовано автором.*

Через це підприємствам слід приділяти вагому увагу удосконаленню обліку дебіторської заборгованості шляхом впровадження ефективної системи управління, що безпосередньо впливає на рентабельність підприємства. Для досягнення цієї мети рекомендується вживати такі заходи:

- ✓ визначати ключові критерії торговельного кредиту;
- ✓ вести контроль над рівнем наявного боргу;
- ✓ провести класифікацію суми дебіторської заборгованості за категоріями;
- ✓ досліджувати основні об'єднання споживачів, котрі важливо утримати;
- ✓ проводити регулярний аналіз дебіторів;
- ✓ виділяти групи неплатників (контрагентів), які не задовольняють вимоги та відносно котрих потрібно подати необхідні вимоги щодо погашення заборгованості;
- ✓ визначати види активів, які можуть призвести до заборгованості;
- ✓ застосовувати найсучасніші механізми щодо управління наявною заборгованістю.

Вдосконалення застосовуємої системи при відборі потенційних дебіторів (замовників чи покупців) уможливить попередню оцінку присутньої у них здатності вчасного погашення зобов'язань. Слід зауважити, що подібний спосіб відбору не може гарантувати, що навіть найкращі, найперевіреніші покупці своєчасно проведуть погашення боргу відносно суб'єкта господарювання.

1.3. Аудит, як форма незалежного контролю дебіторської заборгованості

У сучасний період Україна стикається з важливими економічними труднощами, визначеними кризою платежів. Підприємства зазнають збільшення кількості дебіторів, що призводить до значного зростання розмірів заборгованості дебіторів. Для забезпечення нормальної роботи окремих компонент української економіки доцільно мати надійне інформаційне забезпечення щодо фінансового стану господарюючих суб'єктів, з окремою ідентифікацією дебіторської заборгованості. Накопичення такої інформації реалізується за допомогою

фінансової звітності, а незалежна аудиторська думка є ключовою умовою для довіри стейкхолдерів до показників представлених у фінансової звітності. Відповідно, настає час глибокого вивчення організаційно-методичних особливостей аудиту заборгованості дебіторів бізнес суб'єктів.

Дебіторська заборгованість представляє значущий об'єкт аудиту. Згідно з Міжнародними стандартами аудиту (МСА 200), головною метою аудиту є збільшення рівня довіри ідентифікованих користувачів до форм фінансової звітності, досягаючи висновків щодо того, чи відповідає фінансова звітність всім суттєвим аспектам концептуальної основи фінансової звітності. У значній кількості концептуальних основ (загального призначення), належна думка виражається відносно достовірності статей форм фінансової звітності у всіх суттєвих аспектах та відповідності її концептуальній основі.

Одним із важливих аспектів аудиту є дебіторська заборгованість, оскільки це спонукає суб'єкт господарювання до більш детального та систематичного здійснення інвентаризації наявної дебіторської заборгованості та досить активного запровадження заходів для її стягнення. Виникла проблема в аудиті заборгованості дебіторів стосується того, що із впровадженням нових бухгалтерських стандартів в Україні виникло достатньо нових аспектів у веденні бухгалтерського обліку, які раніше не залучали багато уваги, оскільки вони практично не застосовувалися в функціонуванні бізнес суб'єктів нашої держави. Отже, в сучасних умовах належна увага має приділятися реалізації процесу аудиторської перевірки розрахунків з наявними дебіторами [18].

Для більш чіткого формування розуміння сутності аудиторської перевірки дебіторської заборгованості, дослідимо трактування його мети різними дослідниками (рисунки 1.8).

Трактування завдань аудиторської перевірки розрахунків з дебіторами візуалізовано на рисунку 1.9.

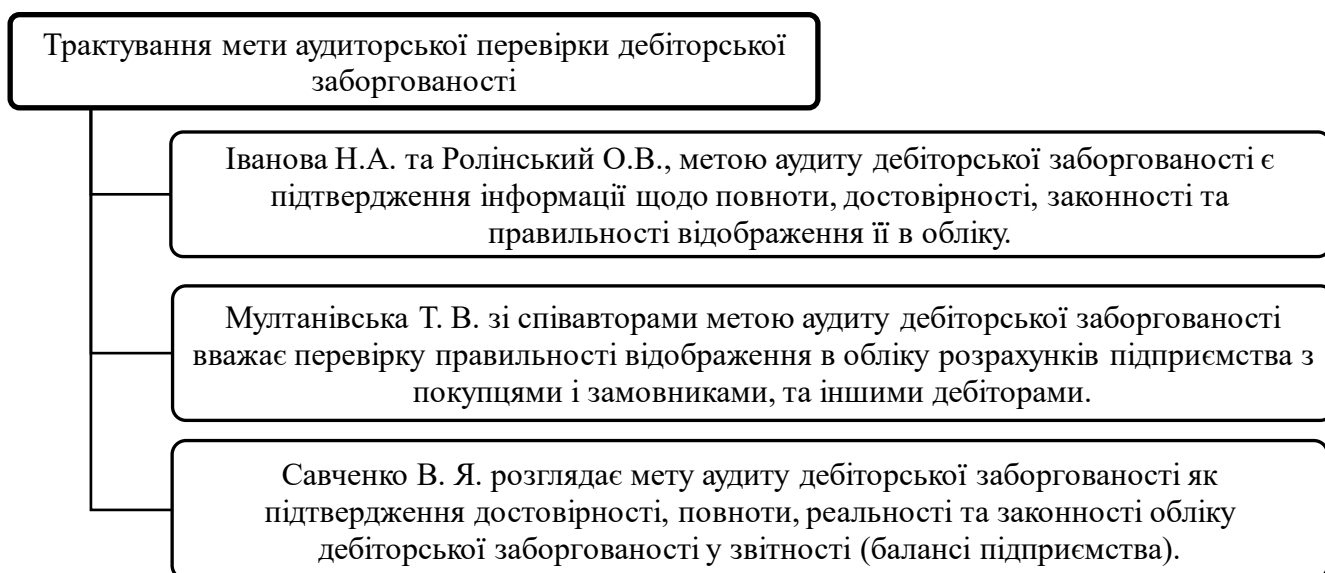

Рисунок 1.8 – Трактування мети аудиторської перевірки дебіторської заборгованості

**Джерело: узагальнено автором на підставі [18].*

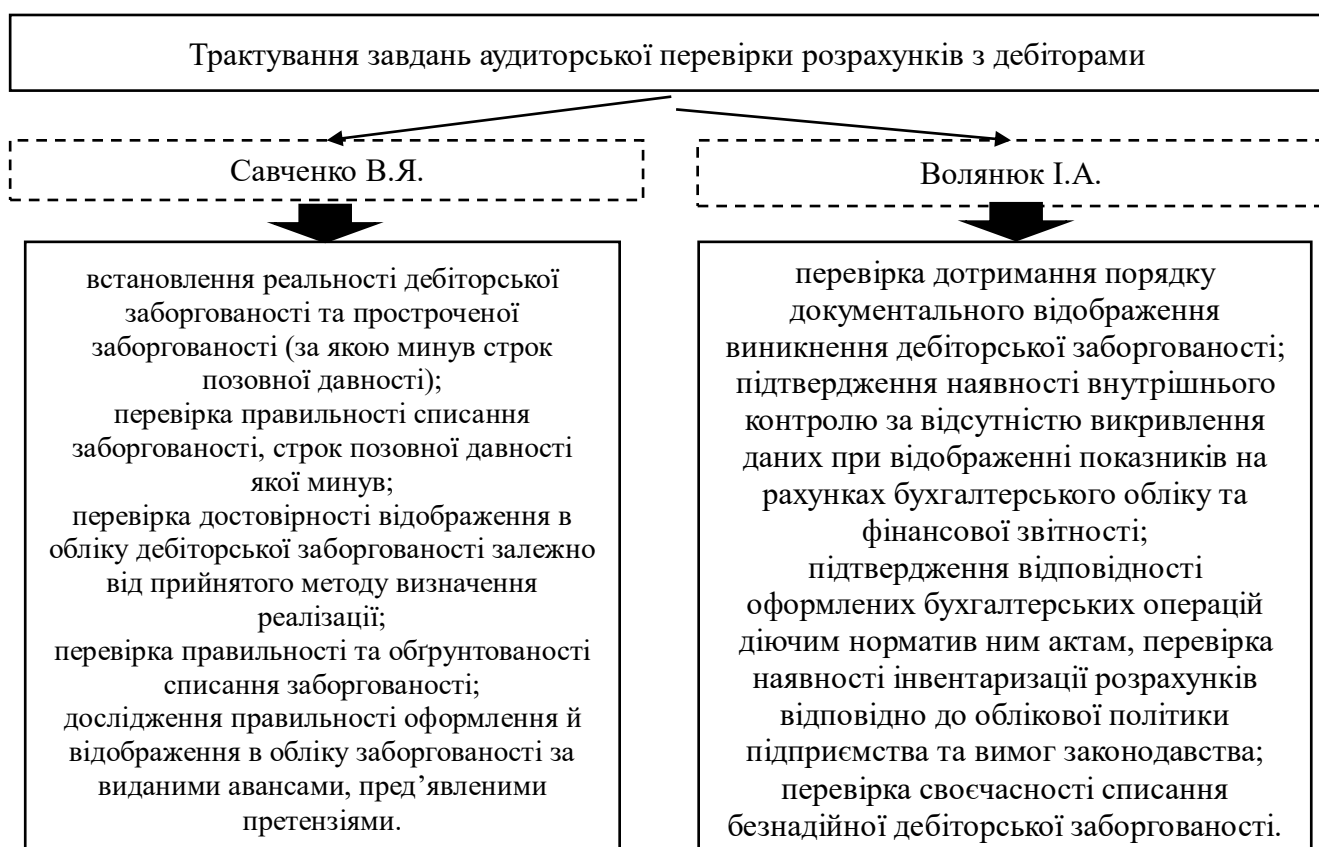

Рисунок 1.9 – Трактування завдань аудиторської перевірки розрахунків з дебіторами

**Джерело: узагальнено автором.*

Отже, в наукових дослідженнях та діючих законодавчо-нормативних документах чітко не ідентифіковано визначення поставлених мети та завдань аудиту заборгованості дебіторів. З авторського погляду, основна мета аудиту заборгованості дебіторів являється ідентифікація релевантних даних про стан розрахунків, якості відображення в обліку та звітності актуальної інформації та дотримання передбачених вимог облікової політики. Аналіз поглядів науковців та практиків визначив актуальні завдання аудиторської перевірки дебіторської заборгованості (рисунок 1.10).

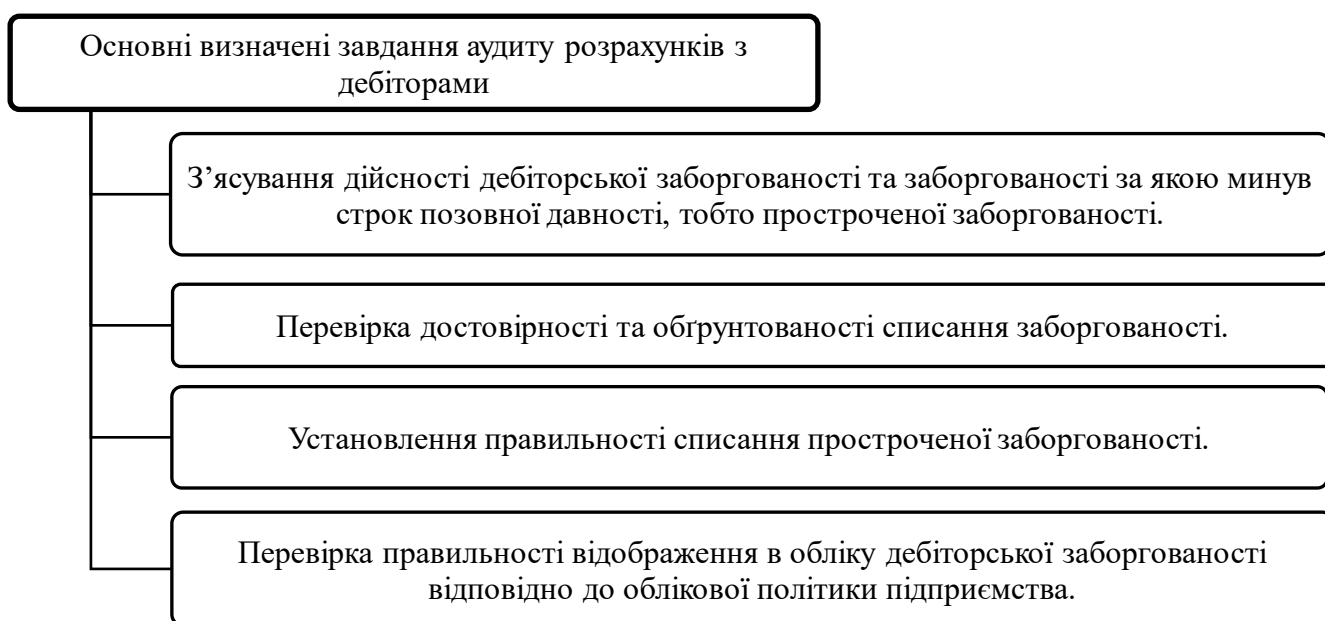

Рисунок 1.10 – Основні визначені завдання аудиту розрахунків з дебіторами

**Джерело: узагальнено автором на підставі [18].*

На етапі підготовки до аудиту дебіторської заборгованості, коли реалізується процес заключення договору із спеціалізованою аудиторською фірмою або окремим аудитором, замовник повинен представити всі потрібні документи для здійснення перевірки. Ці документи включають узагальнені дані відносно реалізації готової продукції, заборгованості дебіторів, номенклатура видів товарів, адреси розташування дебіторів та інші. За деяких умов замовник може не представляти узагальнену інформацію, перешкоджаючи цим роботу задіяних аудиторів. Даний

факт виступає однією з нагальних проблем аудиторської перевірки наявної дебіторської заборгованості підприємства.

Беручи за основу обставини, що на аудитора покладається відповідальність за отримані підсумки аналізу дебіторської заборгованості, актуальним виступає процес оцінки аудиторського ризику. Це включає визначення ймовірності того, що аудиторський звіт міститиме окремий відсоток не достатньо достовірної інформації. У деяких випадках аудитори можуть стикатися з труднощами при оцінці аудиторського ризику, використовуючи недостатньо ефективні методи і підходи.

Виконання передбачених вимог Наказу про облікову політику компанії аудиторами перевіряється після побудови плану та складання програми аудиторської перевірки заборгованості дебіторів. Аудиторам слід звертати увагу на ці положення ще на етапі планування аудиту, оскільки вони визначають особливості утворення резерву сумнівних боргів, порядок представлення дебіторської заборгованості у складі безнадійною та інші актуальні аспекти.

Іноді аудитори можуть не включити всі потрібні процедури аудитора до програми відповідної перевірки дебіторської заборгованості, що може обмежити їх можливість отримати повні аудиторські докази. Також у процесі реалізації аудиторської перевірки дебіторської заборгованості мають місце труднощі, коли аудитори здійснюють зустрічну перевірку. Листи-запити, направлені суб'єктам господарювання, іноді можуть залишитися без відповіді, ускладнюючи таким чином аудиторську перевірку та формування достовірних результатів. Реалізуючи подібні перевірки міжнародні аудиторські компанії часто використовують фінансовий аналіз ключових показників дебіторської заборгованості для забезпечення комплексного оцінювання розрахункових відносин та надають рекомендації для успішного фінансового розвитку з урахуванням особливостей господарської діяльності та різноманітних факторів, що можуть вплинути на аудиторський звіт.

На рисунку 1.11 представлено найрозповсюдженіші аудиторські процедури щодо наявної дебіторської заборгованості.

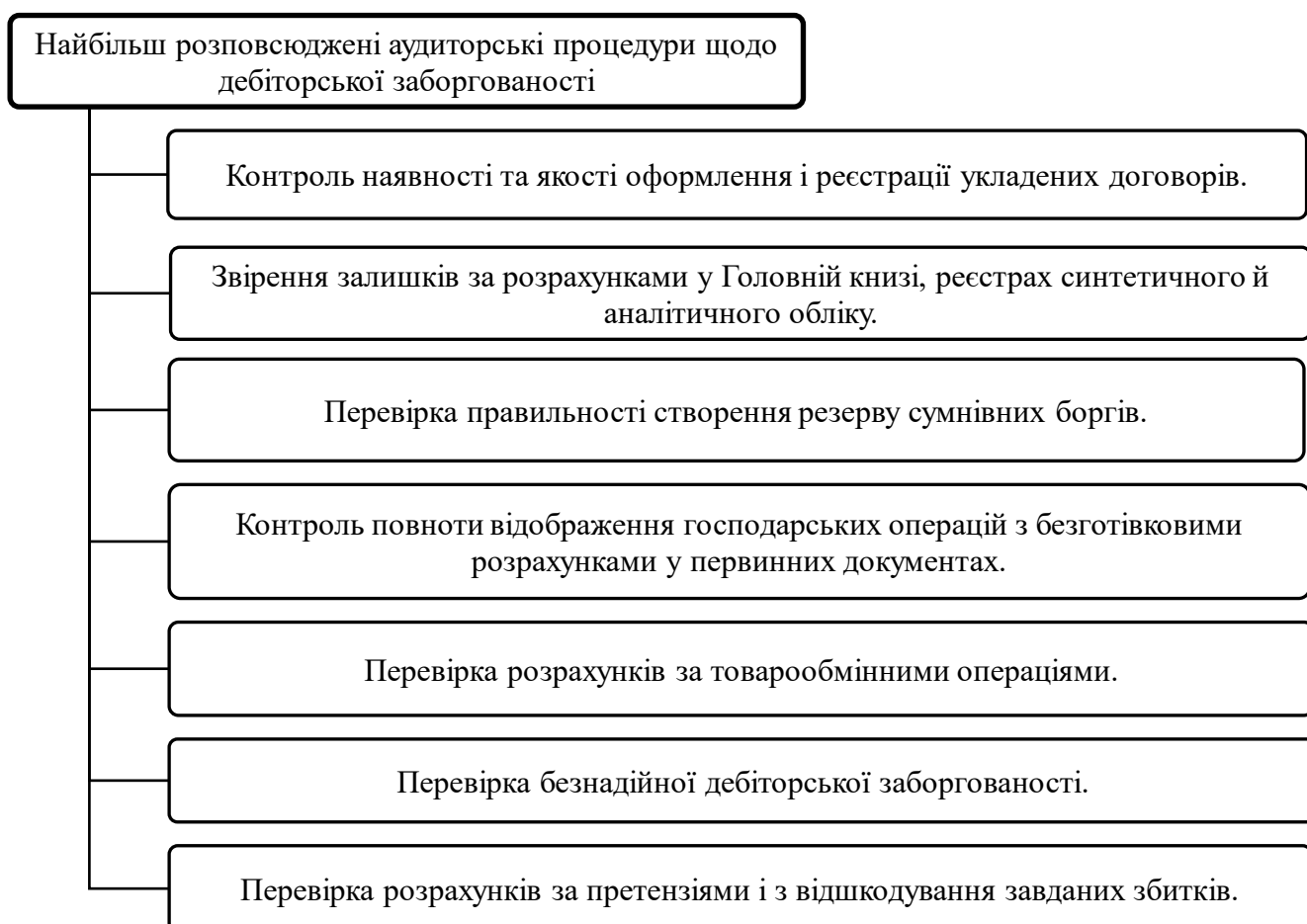

Рисунок 1.11 – Найбільш розповсюджені аудиторські процедури щодо дебіторської заборгованості

**Джерело: узагальнено автором на підставі [18].*

Серед ключових показників при аудиторській перевірці заборгованості дебіторів, які ретельно аналізують аудитори, входять коефіцієнти: оборотності, покриття дебіторської заборгованості, співвідношення наявних дебіторської та кредиторської заборгованостей тощо. Використання цих показників у розрахунках дозволяє аудитору підготувати достовірний звіт щодо стану розрахунків за дебіторською заборгованістю та виявити зміни у фінансовому стані клієнта. Крім того, аудитор може надати клієнту рекомендації для оптимізації розрахункових операцій на етапі економіко-фінансової діяльності.

У процесі аудиторської перевірки наявної дебіторської заборгованості, з метою складання достовірного звіту, аудитор збирає докази на всіх етапах перевірки та систематизує їх у робочих документах. Однак існують труднощі у формуванні

робочих документів аудитора, оскільки не існує чітко визначених та затверджених форм для їхнього використання. Аудитори самостійно використовують методи фіксації проведених процедур, що є додатковою проблемою аудиту наявної дебіторської заборгованості.

Для вирішення цих та інших проблем рекомендується:

- ✓ на підготовчому етапі аудиту наявної дебіторської заборгованості узгодити з клієнтом умови співпраці, визначивши, що невідповідне надання необхідної інформації може призвести до відмови у проведенні аудиту;
- ✓ звертати увагу на положення чинного Наказу про облікову політику бізнес суб'єкта ще на етапі планування аудиту;
- ✓ включати у програму перевірки заборгованості дебіторів фінансовий аналіз основних показників;
- ✓ розробити та затвердити типові форми робочих документів для аудиту сформованої дебіторської заборгованості.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

2.1 Оцінка показників діяльності ПСП «Духанівське»

ПСП «Духанівське» засноване двома засновниками (Андрущенко О.М. та Галою В.Г.) з метою підприємницької діяльності за видами, які не заборонені, та дозволяють отримати прибуток. Крім того, ПСП реалізує свою діяльність, ефективно управляючи майном та грошовими коштами (власними та залученими) та забезпечуючи суспільство продукції, роботою та відповідними послугами.

У Статуті досліджуваного ПСП задекларовано значну кількість напрямів діяльності, проте зазначимо наступні, домінуючі:

- виробництво, переробка, реалізація сільськогосподарської продукції, яка є товарною;
- надання послуг стейкхолдерам щодо зберігання сільськогосподарської продукції, оскільки ПСП має для цього всі можливості;
- надавати в оренду стейкхолдерам сільськогосподарську техніку;
- надавати стейкхолдерам транспортні послуги та ін.

ПСП також спеціалізується на виробництві сумішей, які призначені для годівлі ВРХ, свиней.

Провідними експортерами продукції ПСП є такі країни Бельгія, Греція, Іспанія, Єгипет, Німеччина, Португалія, Туреччина.

Варто відзначити, що масштаби діяльності ПСП потужні, для чіткості їх оцінки, базуючись на достовірних даних, які зафіксовані у фінансовій звітності, яка представлена у якості додатка А, вважаємо за потрібне здійснити аналіз основних показників.

У таблиці 2.1 узагальнено дані щодо вартісного та структурного співвідношення складових майна досліджуваного суб'єкта агробізнесу.

Таблиця 2.1 – Вартісне та структурне співвідношення складових майна суб'єкта агробізнесу

Показники	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відх. +, - 2022 р. від 2020 р., тис. грн.
	Вартість, тис. грн.	Питома вага, %	Вартість, тис. грн.	Питома вага, %	Вартість, тис. грн.	Питома вага, %	
Основні засоби	1221,00	0,41	791,00	0,26	361,00	0,11	-860,00
Всього необоротних активів	1221,00	0,41	791,00	0,26	361,00	0,11	-860,00
Запаси	2448,00	0,83	47861,00	15,63	58038,00	17,89	+55590,00
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	22549,00	7,61	5002,00	1,63	4483,00	1,38	-18066,00
Дебіторська заборгованість за виданими авансами	46,00	0,02	-	-	414,00	0,13	+368,00
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	3520,00	1,19	5251,00	1,72	3895,00	1,20	+375,00
Інша поточна дебіторська заборгованість	266533,00	89,93	245291,00	80,12	255861,00	78,88	-10672,00
Поточні фінансові інвестиції	-	-	583,00	0,19	-	-	-
Гроші та їх еквіваленти	-	-	2,00	0,01	5,00	0,01	+5,00
Витрати майбутніх періодів	-	-	1352,00	0,44	1324,00	0,40	+1324,00
Інші оборотні активи	26,00	0,01	-	-	-	-	-24,00
Всього оборотних активів	295122,00	99,59	305342,00	99,74	324020,00	99,89	+28898,00
Всього активів	296343,00	100	306133,00	100	324381,00	100	+28038,00

*Джерело: складено та розраховано автором за даними ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Подані у таблиці 2.1 дані, дають підстави зазначити, що у вартісному вимірі майно збільшилося на 28038,00 тис. грн. Структурне співвідношення засвідчує, що оборотна компонента протягом періоду дослідження була домінантною, оскільки її частка, наприклад, у 2022 році становила 99,89 %, що відповідно підтверджує, що необоротні активи складають 0,11 % у цьому звітному році.

Основні засоби – єдина складова необоротного майна, вартість якого у 2022 році склала 361,00 тис. грн., що на 860,00 тис. грн. менше, порівняно з 2020 роком.

Вагоме вартісне збільшення оборотної складової відбулося практично за рахунок у 2022 році порівняно з 2020 роком збільшення вартості запасів на 55590,00

тис. грн. Незначне збільшення у вартісному виміру у 2022 роком порівняно з 2020 роком спостерігається щодо грошей та витрат майбутніх періодів (на 5,00 тис. грн. та 1324,00 тис. грн. відповідно). Інші оборотні активи були відображені у звітності тільки в 2020 році на суму 26,00 тис. грн.

Неоднозначна ситуація характерна для дебіторської заборгованості, що можна такими аргументами: у 2022 році порівняно з 2020 роком збільшення відбулося по таким її видам, як за виданими авансами (на 368,00 тис. грн.), за розрахунками з бюджетом (на 375,00 тис. грн.), а зменшення характерне для таких видів як за товари, роботи, послуги (на 18066,00 тис. грн.), інша (на 10672,00 тис. грн.).

Аналіз складових майна підприємства доцільно доповнити аналізом компонентів пасивів, які забезпечують його утворення (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Вартісне та структурне співвідношення складових пасивів суб'єкта агробізнесу

Показники	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відх. +, - 2022 р. від 2020 р., тис. грн.
	Вартість, тис. грн.	Питома вага, %	Вартість, тис. грн.	Питома вага, %	Вартість, тис. грн.	Питома вага, %	
1	2	3	4	5	6	7	8
Зареєстрований (пайовий) капітал	2,00	0,01	2,00	0,01	2,00	0,01	-
Додатковий капітал	187,00	0,06	187,00	0,06	187,00	0,05	-
Нерозподілений прибуток	293453,00	99,02	290000,00	94,72	310170,00	95,62	+16717,00
Всього власного капіталу	293642,00	99,09	290189,00	94,79	310359,00	95,68	+16717,00
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	2477,00	0,83	15704,00	5,13	10892,00	3,36	+8415,00
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	93,00	0,03	95,00	0,03	208,00	0,06	+115,00
Поточна кредиторська заборгованість зі страхування	5,00	0,01	5,00	0,01	4,00	0,01	-1,00
Поточна кредиторська	14,00	0,01	22,00	0,01	15,00	0,01	+1,00

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
заборгованість з оплати праці							
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	-	-	-	-	2082,00	0,64	+2082,00
Поточні забезпечення	-	-	-	-	186,00	0,05	+186,00
Інші поточні зобов'язання	112,00	0,03	118,00	0,03	635,00	0,19	+523,00
Всього поточних зобов'язань і забезпечень	2701,00	0,91	15944,00	5,21	14022,00	4,32	+11321,00
Всього пасивів	296343,00	100	306133,00	100	324381,00	100	+28038,00

**Джерело: складено та розраховано автором за даними ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».*

Дані таблиці 2.2 засвідчують, що майно суб'єкта агробізнесу утворене за рахунок власного капіталу та поточних зобов'язань та забезпечень. Структурне співвідношення складових пасивів ПСП засвідчує, що протягом періоду дослідження власний капітал був домінуючою компонентою, наприклад, у 2022 році його частка у структурі склала 95,68 %, а поточних зобов'язань та забезпечень – 4,32 %.

Формуючими складовими власного капіталу є зареєстрований (пайовий) капітал та капітал у дооцінках, які за період дослідження у вартісному вимірі не змінювалися і склали 2,00 тис. грн. та 187,00 тис. грн. відповідно. Нерозподілений прибуток – домінуюча складова власного капіталу, вартість якого у 2022 році склала 310170,00 тис. грн., що на 16717,00 тис. грн. більше ніж у 2020 році, а частка даного показника за період дослідження знаходилася в діапазоні 99,09 % - 94,79 %, що є позитивним та підтверджує високий рівень платоспроможності ПСП.

Відносно поточних зобов'язань та забезпечень, то вони в цілому збільшилися на 11321,00 тис. грн. Практично всі компоненти даної складової збільшуються (крім поточної кредиторської заборгованості зі страхування, яка у 2022 році порівняно з 2021 роком зменшилася на 1,00 тис. грн.), а саме: збільшення у вартісному вимірі

власне поточній кредиторській заборгованості (зокрема за товари роботи, послуги на 8415,00 тис. грн., за розрахунками з бюджетом на 115,00 тис. грн., з оплати праці на 1,00 тис. грн., із внутрішніх розрахунків на 2082,00 тис. грн.); інші поточні зобов'язання на 523,00 тис. грн. У 2022 році складовою пасивів були поточні забезпечення в розмірі 186,00 тис. грн., які керівництво ПСП вирішило сформувати для виконання гарантійних зобов'язань.

На рисунку 2.1 у досліджуваній часовій динаміці подані розрахункові значення коефіцієнтів ліквідності.

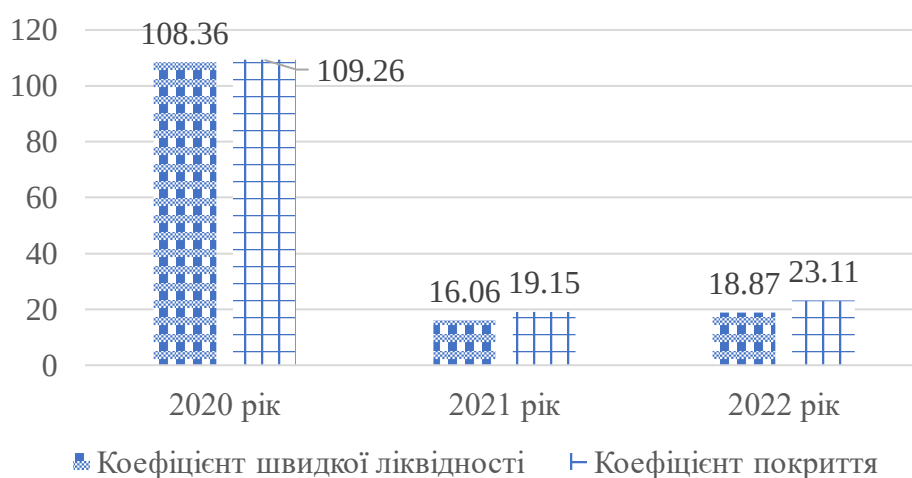

Рисунок 2.1 – Розрахункові значення коефіцієнтів ліквідності

**Джерело: складено та розраховано автором за даними ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».*

Базуючись на розрахункових значеннях коефіцієнтів ліквідності, які візуалізовані на рисунку 2.1, зазначимо, що всі вони відповідають нормативу, навіть істотно його перевищують. Даний факт є позитивним, а причиною його є те, що поточні зобов'язання та забезпечення у загальному займають не значну частку у структурі пасивів, а дебіторська заборгованість та гроші в загальному є домінуючими складовими майна.

Дані дослідження доцільно доповнити аналізом платоспроможності (фінансової стійкості), які забезпечують чотири види показників, розрахункові значення яких подані на рисунку 2.2.

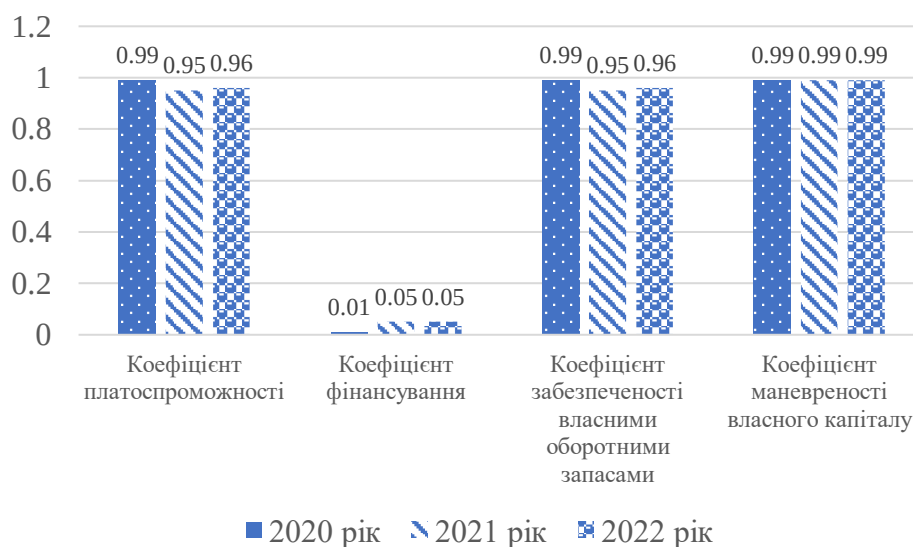

Рисунок 2.2 - Коефіцієнти платоспроможності (фінансової стійкості)

*Джерело: складено та розраховано автором за даними ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Всі показники, розрахункові значення яких подано на рисунку 2.2, відповідають нормативу. Коефіцієнт платоспроможності та коефіцієнт забезпеченості власними оборотними запасами мають ідентичні значення, які значно перевищують рекомендовані мінімальні значення. Щодо коефіцієнта фінансування, то їх значення значно менші одиниці, що є позитивним, проте у 2021 та 2022 роках склало 0,5, що на 0,4 більше ніж у 2020 році. Коефіцієнт маневреності власного капіталу також відповідають нормативу і за період досліджування був без змін 0,99.

У таблиці 2.3 узагальнені основні результативні показники ПСП «Духанівське».

Таблиця 2.3 – Основні результативні показники ПСП «Духанівське»

Показник	Роки			Відхилення (+/-) 2022 р. від 2020 р.
	2020	2021	2022	
1	2	3	4	5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	135527,00	3700,00	35632,00	-99895,00
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	61554,00	1605,00	13865,00	-47689,00
Валовий прибуток, тис. грн.	73973,00	2095,00	21767,00	-52206,00

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5
Інші операційні доходи, тис. грн.	3723,00	199,00	-	-3723,00
Адміністративні витрати, тис. грн.	1093,00	1395,00	1126,00	+33,00
Витрати на збут, тис. грн.	8677,00	3458,00	321,00	-8356,00
Інші операційні витрати, тис. грн.	4025,00	894,00	152,00	-3873,00
Інші фінансові доходи, тис. грн.	1,00	-	-	1,00
Інші доходи, тис. грн.	-	-	2,00	+2,00
Інші витрати, тис. грн.	3,00	-	-	-3,00
Чистий прибуток, тис. грн.	63899,00	-3453,00	20170,00	-43729,00

** Джерело: складено та розраховано автором за даними ф. 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)».*

Дані таблиці 2.3, що переважно всі результативні показники у динаміці зменшуються (крім адміністративних витрат та інших доходів, які у 2022 році порівняно з 2020 роком збільшилися на 33,00 тис. грн. та 2,00 тис. грн. відповідно).

Всі інші показники мають тенденцію до зменшення. Зокрема, у 2022 році валовий прибуток склав 21767,00 тис. грн., що на 52206,00 тис. грн. менше порівняно з 2020 роком. Аналогічна ситуація характерна для чистого прибутку, розмір якого у 2022 році склав 20170,00 тис. грн., що на 43729,00 тис. грн. менше ніж у 2020 році. У 2021 році ПСП отримало чистий збиток у розмірі 3453,00 тис. грн.

Аналіз елементів операційних витрат буде проведений за даними таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Елементи операційних витрат

Показники	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відхилення (+/-) 2022 р. від 2020 р.
	Розмір, тис. грн.	Питома вага, %	Розмір, тис. грн.	Питома вага, %	Розмір, тис. грн.	Питома вага, %	
Матеріальні витрати	77397,00	79,68	56805,00	84,51	33505,00	69,66	-43892,00
Витрати на оплату праці	507,00	0,52	609,00	0,91	451,00	0,94	-56,00
Відрахування на соціальні заходи	124,00	0,13	138,00	0,21	99,00	0,21	-25,00
Амортизація	72,00	0,07	432,00	0,64	430,00	0,89	+358,00
Інші операційні витрати	19029,00	19,60	9236,00	13,73	13613,00	28,30	-5416,00
Всього операційних витрат	97129,00	100	67220,00	100	48098,00	100	-49031,00

** Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності підприємства ф. 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)».*

Згідно даних таблиці 2.4 розмір операційних витрат зменшився на 43892,00 тис. грн. Всі елементи операційних витрат, крім амортизації, яка зросла на 358 тис. грн., у 2022 році порівняно з 2020 роком зменшилися.

Вважаємо за доцільне поданий вище аналіз показників діяльності ПСП доповнити оцінкою показників рентабельності, які подані у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Показники рентабельності

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+/-) 2022 р. від 2020 р.
Рентабельність діяльності підприємства, %	21,56	-1,13	6,22	-15,34 в.п
Рентабельність власного капіталу, %	21,76	-1,19	6,50	-15,26 в.п
Рентабельність активів, %	103,81	-215,14	145,47	+41,66 в.п

* Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності підприємства ф. 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» та ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Дані таблиці 2.5 дозволяють зробити висновок, що отримання 2021 році чистого збитку створило підстави, що діяльність ПСП, використання власного капіталу та активів було нерентабельним. Істотне зменшення у 2022 році розміру чистого прибутку, порівняно з 2020 роком вплинуло на те, що в рентабельність діяльності зменшилася на 15,34 в.п., рентабельність власного капіталу на 15,26 в.п., рентабельність активів на 41,66 в.п.

У таблиці 2.6 подано показники ділової активності.

Таблиця 2.6 – Показники ділової активності

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+/-) 2022 р. від 2020 р.
Коефіцієнт оборотності активів, рази	0,46	0,01	0,11	-0,35
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, рази	0,46	0,01	0,13	-0,33
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, рази	52,35	0,23	2,70	-49,65
Термін погашення дебіторської заборгованості, дні	793	36500	2807	+2014
Термін погашення кредиторської заборгованості, дні	7	1587	135	+128

* Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності підприємства ф. 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» та ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Відповідно даним таблиці 2.6, зазначимо, що оборотність активів, дебіторської та кредиторської заборгованості у 2022 році порівняно з 2020 роком зменшилася на 0,35, 0,33 та 49,65 рази відповідно. Терміни погашення дебіторської заборгованості збільшилися на 2014 дні, а кредиторської на 128 дні, що є вкрай негативним.

Враховуючи таку тенденцію показників, які з однієї позиції доцільно оцінювати позитивно, але з іншої розглядати як наявність проблемних моментів, наступний етап дослідження спрямуємо на оцінку ліквідності форми 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», результати якої узагальнено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Оцінка ліквідності балансу ПСП «Духанівське»

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік
A1 (найбільш ліквідні активи)	0,00	585,00	5,00
A2 (активи, що швидко реалізуються)	292648,00	264653,00	264653,00
A3 (активи, що повільно реалізуються)	2474,00	59362,00	59362,00
A4 (активи, що складно реалізуються)	1221,00	361,00	361,00
П1 (термінові пасиви)	70,00	122,00	227,00
П2 (короткострокові пасиви)	2631,00	15822,00	13795,00
П3 (довгострокові пасиви)	0,00	0,00	0,00
П4 (постійні пасиви)	293642,00	290189,00	310359,00
Порівняння груп активів з групами пасиву:			
$A1 \geq П1$	не дотримано	дотримано	не дотримано
$A2 \geq П2$	не дотримано	дотримано	дотримано
$A3 \geq П3$	дотримано	дотримано	дотримано
$A4 \leq П4$	дотримано	дотримано	дотримано

**Джерело: розраховано автором за даними ф.1. «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».*

Результати даного аналізу, які подані у таблиці 2.7, дають підстави для висновку, що тільки у 2021 році відбулася 100 % відповідність рекомендованому співвідношенню, тому можна аргументовано зазначити, що баланс за даний рік є ліквідним.

Наступний етап дослідження – діагностика ризику банкрутства за моделлю Е. Альтмана, що подано у таблиці 2.8.

Результати діагностики ризику банкрутства за моделлю Е. Альтмана, відповідно до даних ПСП «Духанівське», підтвердили, що фінансовий стан досліджуваного підприємства - задовільний, відсутній ризик банкрутства, суб'єкт

господарювання може продовжувати свою діяльність відповідно до принципу бухгалтерського обліку та аудиту «безперервність».

Таблиця 2.8 – Діагностика ризику банкрутства за моделлю Е. Альтмана ПСП «Духанівське»

Модель	$Z = 0,717 X_1 + 0,847 X_2 + 3,107 X_3 + 0,420 X_4 + 0,995 X_5,$ де, X_1 – відношення власного оборотного капіталу до суми активів; X_2 – відношення нерозподіленого прибутку до суми активів; X_3 – відношення прибутку до виплати процентів і податків до суми активів; X_4 – відношення власного капіталу до заборгованості; X_5 – відношення виручки від реалізації до суми активів.			
Назва етапу	Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Розрахунок змінних	X_1	0,709	0,681	0,688
	X_2	0,839	0,681	0,813
	X_3	0,684	-0,031	0,186
	X_4	45,662	7,644	9,295
	X_5	0,458	0,458	0,129
Розрахунок інтегрального показника	Z	48,35	9,433	11,11
Обґрунтування результату розрахунків	$Z < 1,23$ – підприємству у найближчі роки два-три роки загрожує банкрутство; $Z > 1,23$ – підприємство має стійкий фінансовий стан			

* Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності підприємства ф. 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» та ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Резюмуючи результати дослідження, зазначимо, що фінансовий стан приватного сільськогосподарського підприємства задовільний, мали місце проблеми у 2021 році, проте застосування дієвих управлінських інструментів, імплементація обґрунтованих управлінських рішень, активні дії у сфері господарської діяльності, дозволяють утримувати конкурентні позиції на ринку, підвищувати вартість підприємства, розширювати канали збуту продукції, успішно досягати мети діяльності. У 2022 році також відчували всі господарюючі суб'єкти проблеми, пов'язані з військовою агресією, проте ПСП «Духанівське» успішно продовжує функціонувати як у 2022 році, так і в 2023 році. Безумовно для правильності окреслення контурів діяльності та визначенні векторів руху необхідно на належному рівні організовувати обліково-контрольний процес.

2.2 Організація обліку дебіторської заборгованості приватного сільськогосподарського підприємства

Тематика кваліфікаційної роботи, яка пов'язана з обліком дебіторської заборгованості була обрана тому, що у досліджуваному господарюючому суб'єкті дебіторська заборгованість, яка розглядається у якості оборотних активів, є домінуючою, що підтверджено даними таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Вартість та структура загального розміру дебіторської заборгованості та активів ПСП «Духанівське»

Показники	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відхилення (+/-) 2022 р. від 2020 р.
	Розмір, тис. грн.	Питома вага, %	Розмір, тис. грн.	Питома вага, %	Розмір, тис. грн.	Питома вага, %	
Дебіторська заборгованість	292648,00	98,75	255544,00	83,47	264653,00	81,58	-27995,00
Всього активів	296343,00	100	306133,00	100	324381,00	100	+28038,00

**Джерело: розраховано автором за даними ф.1. «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».*

Враховуючи, що частка загальної дебіторської заборгованості, яка є складовою оборотних активів, у загальній структурі майна ПСП становить понад 81 % за досліджуваний період, відповідно, актуальність теми кваліфікаційної роботи не викликає сумніву.

Аналізуючи організацію облікового процесу в ПСП «Духанівське», вважаємо за доцільне зафіксувати, що позитивним моментом є те, що використовується з 2022 року сучасна облікова програма, яке не знаходиться під санкціями – «BAS : Бухгалтерія». Проте, також потрібно зафіксувати такий недолік облікової політики як її формальність, тобто просте цитування норм законів, положень, інструкцій без чіткої конкретизації, що актуалізує обґрунтування пріоритетних способів деталізації практичного спрямування, які будуть представлені в пункті 2.3.

«BAS : Бухгалтерія» - сучасний інноваційний продукт, який не просто дозволяє вести обліковий супровід діяльності ПСП, але й дозволяє створювати електронну документацію інвентаризаційного процесу щодо дебіторської заборгованості, здійснювати синхронізацію даних, зберігати, архівувати облікові

документи, забезпечувати захист даних, забезпечувати друк даних, формувати різні форми звітності.

Дебіторська заборгованість у досліджуваного ПСП виникає за наступних умов:

- порушення домовленості про угоду щодо своєчасності оплати та постачання продукції;
- переплата податків та зборів;
- порушення системи розрахунків за внутрішніми розрахунками.

Відповідно, фокус облікового супроводу буде сфокусований на даних напрямках.

Формування електронних документів, які пов'язані з виникненням дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги та іншої поточної дебіторської заборгованості. Передбачає обов'язкове використання меню «Розрахунки з контрагентами», налаштування якого можливе за рахунок виконання комбінації дії: «Головне» → «Налаштування» → «Параметри обліку» → «Розрахунки з контрагентами». Для формування рахунку покупцю, потрібно натиснути лінк «Продажі» → «Рахунки на оплату покупцю». Екранна форма зазначеного документа візуалізована на рисунку 2.3.

Початкова сторінка | Документи покупців x | Рахунок на оплату покупцю (створення) x

← → ☆ Рахунок на оплату покупцю (створення) 🔗 ⋮ ✕

Провести та закрити | Записати | Провести | Створити на підставі | Вивантаження | Друк

Номер: | від: 30.11.2023 00:00:00 | Організація: ПСП "Духанівське" | Контрагент: Акація | Банківський рахунок: Поточний в АППБ "АВАЛЬ" | Договір: Основний | Новий | [Ціна включає ПДВ. Автоматичний розрахунок ПДВ](#)

Товари (1) | Зворотна тара | Послуги | Додатково

Додати | Підбір | Змінити

N	Номенклатура	Кількість	Од.	К.	Ціна з ПДВ	Сума б/знижки	Знижка
1	Ячмінь	220,000	ц	1,000	100,42	22 092,40	

Всього: 22 092,40 UAH ПДВ (у т.ч.): 3 682,07 UAH

Рисунок 2.3 – Екранна форма документа «Рахунок на оплату покупцю (створення)»

*Джерело: сформовано автором за допомогою програми «BAS : Бухгалтерія».

Створення даного документа передбачає обов'язкове фіксування загальних реквізитів:

- дата формування електронного документа;
- ідентифікація контрагента;
- ідентифікація постачальника;
- конкретизація банківського рахунку;
- деталізація інформації щодо договірних зобов'язань;
- деталізований опис реалізованого товару (назва, кількість, одиниці виміру, вартісний вимір);
- конкретизація щодо суми знижки.

На рисунку 2.4. візуалізовано процес створення, а саме оформлення документа для продажу продукції «Реалізація товарів і послуг».

Рис. 2.4. Екранна форма документа «Реалізація товарів і послуг»

N	Номенклатура	Кількість місць	Кількість	Од.	К.	Ціна з ПДВ	Сума б/знижки
1	Ячмінь		220,000	ц	1,000	100,42	22 092,40
Всього:						22 092,40	UAH
ПДВ (у т.ч.):						3 682,07	UAH

Рисунок 2.4 - Екранна форма документа «Реалізація товарів і послуг»

*Джерело: сформовано автором за допомогою програми «BAS : Бухгалтерія».

Електронний документ, екранна форма якого візуалізована на рисунку 2.4 акумулює інформацію щодо:

- дата формування електронного документа, який здійснює електронний супровід процесу реалізації товарів;
- ідентифікація контрагента;
- конкретизація щодо відпуску продукції зі складу;

- ідентифікація даних про товар, який зафіксований для реалізації (назва, кількість та вартісний вимір виконання господарської операції).

Проведення даного документу дозволяє сформувати кореспонденції рахунків, які корелюють з переліком, узагальненим у реєстрі кореспонденцій, що вмонтовані до програмної системи. Відповідно на рисунку 2.5 візуалізовано зміст кореспонденцій, які створюються при проведенні досліджуваного документа. Для того, щоб візуально ознайомитися з кореспонденціями, необхідно натиснути на кнопку «Провести і закрити».

Період	Дебет	Под. облік Дт	Кредит	Под. облік Кт	Сум.
30.11.2023	902	<...>	281	Опод. ПДВ	220,000
1	<...>		Ячміль		
	Собівартість реалізованих покупних запасів		Головний склад		
30.11.2023	361		702	<...>	
2	Акація		Дохід операційної діяльності (від реалізації товарів, робіт, ...)		
	Основний		<...>		
	Реалізація товарів і послуг УН00-000001 від 30...				

Рисунок 2.5 – Екранна форма документа «Реалізація товарів і послуг» (процес формування кореспонденцій рахунків)

**Джерело: сформовано автором за допомогою програми «BAS : Бухгалтерія».*

Процес реалізації продукції завжди супроводжується необхідністю здійснення податкових розрахунків. У даному контексті актуальною для розгляду є податкова накладна (рисунок 2.6).

Специфікою формування даного документа є те, що вона створюється на підставі документа «Реалізація товарів і послуг». При створенні даного електронного документа необхідно заповнити наступні реквізити:

- дата;
- контрагент;
- вид операції (наприклад, операція оподаткування ПДВ);

Податкова накладна (створення) (Операції, оподатковувані ПДВ) *

Провести і закрити | Записати | Провести | Створити на підставі | Вивантаження | Податкова накладна | Ще ?

Номер: | від: 30.11.2023 13:07:01 | ☐ Включено до ЄРПН | ☐ Передається в електронному вигляді | ☐ Вимагає реєстр. в ЄРПН | ☐ Зведена податкова накладна

Контрагент: Акація | Вид операції: Операції, оподатковувані ПДВ

Договір: Основний | Організація: ПСП "Духанівське"

Відокремлений підрозділ: | Документ розрахунків: | Документ-підстава: Реалізація товарів і послуг УН00-000001 від 30.11.2023

Ціна включає ПДВ

Товари (1)	Зворотна тара	Послуги	Основні засоби	Нематеріальні активи	Бухгалтерський облік	Додатково		
Додати	Заповнити	Підбір	Дозволити редагування номера рядка					
N	Номер рядка ПН	Номенклатура	Код	Вид коду	Кількість	Од.	К.	Ціна з ПДВ
1	<Не вказаний>	Ячмінь			220,000	ц	1,000	

Рисунок 2.6 – Екранна форма документа «Податкова накладна»

*Джерело: сформовано автором за допомогою програми «BAS : Бухгалтерія».

- назва підприємства, яке реалізовувало продукцію;
- назва сільськогосподарської продукції;
- одиниці виміру;
- кількість реалізованої продукції;

У процесі проведення електронного документа формуються відповідні кореспонденції рахунків за господарськими операціями, які зафіксовані у Податковій накладній, що наочно візуалізовано на рисунку 2.7.

Рухи документа: Податкова накладна УН00-000000000001 від 30.11.2023 13:07:01

Записати і закрити | Оновити

☐ Ручне коригування (дозволяє редагування рухів документа)

Бухгалтерський та податковий облік (1) | Очікуваний і підтверджений ПДВ продажів (1) | ПДВ податкові зобов'язання (1)

Період	Дебет	Под. облік Дт	Кредит	Под. облік Кт	Сума
30.11.2023	6432		6412		
1	Акація		20%		ПДВ: зобов'язання
	Основний				
	<...>				

Рисунок 2.7 – Екранна форма документа «Податкова накладна» (процес формування кореспонденцій рахунків)

*Джерело: сформовано автором за допомогою програми «BAS : Бухгалтерія».

Важливим документом у системі розрахунків, які пов'язані з реалізацією продукції є «Надходження на банківський рахунок», підставою для створення якого

є електронний документ «Реалізація товарів і послуг». На рисунку 2.8 візуалізовано форму документа «Надходження на банківський рахунок».

Надходження на банківський рахунок (створення)

Провести і закрити | Записати | Провести | Створити на підставі

Вид операції: **Оплата від покупця** | Рахунок: 311

Реєстр. номер: | від: 30.11.2023 00:00:00 | Вх. номер: | Вх. дата: |

Платник: Акація | Організація: ПСП "Духанівське"

Рахунок контрагента: | Рахунок організації: Поточний в АПБ "АВАЛЬ"

Сума: 22 092,40 UAH

N	Договір / Стаття РГК	Сума	Документ розраху...	ПДВ	Рахунки	Документ переда...	Залишкова вартість основних засобів	Рах
1	Основний	22 092,40		20%	361			643
				3 682,07	6811			643
		22 092,40		3 682,07				

Рисунок 2.8 – Електронний документ «Надходження на банківський рахунок»

**Джерело: сформовано автором за допомогою програми «BAS : Бухгалтерія».*

Візуалізований на рисунку 2.8 документ акумулює дані за наступними реквізитами:

- реєстраційний номер з датою;
- вид операції (наприклад, оплата від покупця);
- рахунок (наприклад, 311);
- ідентифікація покупця;
- назва підприємства (ПСП «Духанівське»);
- ідентифікація банківського рахунку отримувача коштів;
- сума коштів, яку повинен отримати одержувач-постачальник продукції;
- ідентифікація договору;
- сума на яку повинна бути здійснена оплата;
- ставка ПДВ;
- рахунок бухгалтерського обліку (наприклад, 361).

Зафіксований перелік електронних документів дозволяє повною мірою відобразити операції, які також є підтверджуючими щодо виникнення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги та ін.

Відносно дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом, то отримати підтвердження щодо реальної переплати ПСП можна, використовуючи документ «Формування платіжних документів по податках».

Інформація з електронних первинних документів узагальнюється у стандартній звітності, яка створюється комбінацією дій: «Звіти» → «Стандартні звіти» → «Оборотно-сальдова відомість по рахунку 361» / «Аналіз рахунку 361» / «Картка рахунку 361» / «Обороти по рахунку 361» / «Головна книга».

На рисунку 2.9 подано структуру стандартного звіту «Оборотно-сальдова відомість по рахунку 361».

ПСП "Духанівське"						
Оборотно-сальдова відомість по рахунку 361 за Листопад 2023 р.						
Виведені дані: БО (дані бухгалтерського обліку)						
Рахунок	Сальдо на початок періоду		Обороти за період		Сальдо на кінець періоду	
Контрагенти	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
361	30 310,00		22 092,40	22 092,40	30 310,00	
Акація			22 092,40	22 092,40		
Гончарук ПП	3 900,00				3 900,00	
Интервест		4 000,00				4 000,00
Кінцевий споживач	1 760,00				1 760,00	
Трейд+	8 400,00				8 400,00	
ЦНТЕІ	20 250,00				20 250,00	
Разом	30 310,00		22 092,40	22 092,40	30 310,00	

Рисунок 2.9 – Електронна форма стандартного звіту «Оборотно-сальдова відомість по рахунку 361»

**Джерело: сформовано автором за допомогою програми «BAS: Бухгалтерія».*

Поданий на рисунку 2.9 стандартний звіт узагальнює інформацію щодо сальдо як на початок періоду, так і на кінець, а також обороти за період складання документа. Оборотно-сальдова відомість є підставою для здійснення записів у регламентовану звітність, а саме форму 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Аналіз рахунку, як форма стандартного звіту, яка відображає обороти субрахунку 361 з іншими рахунками, що є зручним для проведення аналітичного дослідження в частині виникнення дебіторської заборгованості, подано на рисунку 2.10.

Аналіз рахунку 361 за Листопад 2023 р.

Період: 01.11.2023 – 30.11.2023 Рахунок: 361 Організація

Сформувати Показати настройки Друк Регістр обліку

Кор. Рахунок	Дебет	Кредит
Початкове сальдо	593 197,60	
31		22 092,40
70	22 092,40	
Оборот	22 092,40	22 092,40
Кінцеве сальдо	593 197,60	

Рисунок 2.10 – Електронний документ «Аналіз рахунку 361»

*Джерело: сформовано автором за допомогою програми «BAS : Бухгалтерія».

Також ПСП «Духанівське» формує такий вид стандартного звіту, як Картка рахунку 361, форму якого візуалізовано на рисунку 2.11.

Картка рахунку 361 за Листопад 2023 р. ПСП "Духанівське"

Період: 01.11.2023 – 30.11.2023 Рахунок: 361 ПСП "Духанівське"

Сформувати Показати настройки Друк Регістр обліку

Період	Документ	Аналітика Дт	Аналітика Кт	Дебет Рахунок	Кредит Рахунок	Поточне сальдо
30.11.2023	Реалізація товарів і послуг УН00-000001 від 30.11.2023 13:07:01	Акація Основний Рахунок УН00-000001 від 30.11.2023 13:07:01	<...> Дохід операційної діяльності (від реалізації товарів, робіт, послуг)	361	22 092,40	Д 30 310,00
30.11.2023	Надходження на банківський рахунок УН00-000001 від 30.11.2023 13:13:34 Оплата	Поточний в АПБ "АВАЛЬ"	Акація Основний Рахунок УН00-000001 від 30.11.2023 13:07:01	311	361	Д 30 310,00

Рисунок 2.11 – Електронний документ «Картка рахунку 361»

*Джерело: сформовано автором за допомогою програми «BAS : Бухгалтерія».

Стандартний звіт «Картка рахунку 361» з аналітичної позиції узагальнює інформацію щодо кореспонденцій рахунків, де головним кореспондуючим рахунком є рахунок 361.

Періодично досліджуване ПСП створює стандартний звіт «Обороти рахунку 361» за допомогою якого бухгалтери аналізують сальдо на початок та кінець

відповідного періоду, обороти за період у розрізі кореспондуючих рахунків. Форму даного звіту подано на рисунку 2.12.

ПСП "Духанівське"
Обороти рахунку 361 за Листопад 2023 р.
Виведені дані: БО (дані бухгалтерського обліку)

Рахунок	Початкове сальдо Дт	Початкове сальдо Кт	Оборот Дт	70	Оборот Кт	31	Кінцеве сальдо Дт	Кінцеве сальдо Кт
361	30 310,00		22 092,40	22 092,40	22 092,40	22 092,40	30 310,00	
Акація								
Гончарук ПП	3 900,00						3 900,00	
Интервст		4 000,00						4 000,00
Кінцевий споживач	1 760,00						1 760,00	
Трейд+	8 400,00						8 400,00	
ЦНТЕІ	20 250,00						20 250,00	
Разом	30 310,00		22 092,40	22 092,40	22 092,40	22 092,40	30 310,00	

Рисунок 2.12 – Електронний документ «Обороти рахунку 361»

*Джерело: сформовано автором за допомогою програми «BAS : Бухгалтерія».

Крім зазначений форм стандартних звітів також створюється «Головна книга», яка для наочної візуалізації подана на рисунку 2.13.

Головна книга. Рахунок 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками"

	Початкове сальдо дебет	Початкове сальдо кредит	З кредиту рахунку 70	Оборот по дебету	Оборот по кредиту	Кінцеве сальдо дебет	Кінцеве сальдо кредит
Разом	30 310,00		22 092,40	22 092,40	22 092,40	30 310,00	

Головна книга. Рахунок 37 "Розрахунки з різними дебіторами"

	Початкове сальдо дебет	Початкове сальдо кредит	Оборот по дебету	Оборот по кредиту	Кінцеве сальдо дебет	Кінцеве сальдо кредит
Разом	1 058,00				1 058,00	

Рисунок 2.13 – Електронний документ «Головна книга»

*Джерело: сформовано автором за допомогою програми «BAS : Бухгалтерія».

Поданий перелік стандартних звітів є зручним для використання з практичного аспекту.

Облік дебіторської заборгованості передбачає обов'язкове використання рахунків бухгалтерського обліку. У ПСП «Духанівське» залежно від виду дебіторської заборгованості використовують різні рахунки, а саме:

- дебіторська за товари, роботи, послуги – субрахунок 361;

- дебіторська заборгованість за виданими авансами – 371;
- дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом – 64;
- інша поточна дебіторська заборгованість – 372, 375, 377.

Для субрахунку 361 ПСП «Духанівське» використовує додаткову аналітику, що є зручним з практичної позиції та для наочності представлено на рисунку 2.14.

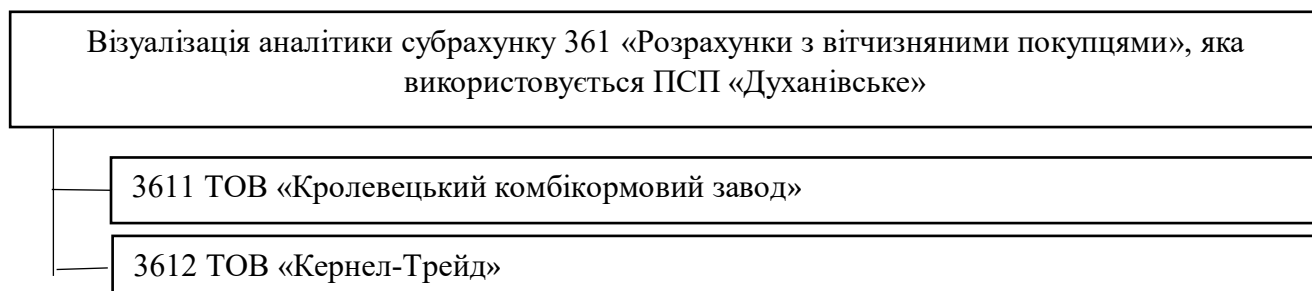

Рисунок 2.14 - Візуалізація аналітики субрахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями», яка використовується ПСП «Духанівське»

**Джерело: складено автором за матеріалами досліджуваного ПСП.*

Подане у даному пункті обґрунтування з практичної позиції організації бухгалтерського обліку в ПСП «Духанівське» в черговий раз підтверджує, що облік дебіторської заборгованості організовано відповідно до вимог законодавства України, всі господарські операції знаходять відповідне відображення у первинній документації, яка створюється спеціальним програмним забезпеченням, яке є ліцензійним, потім інформація узагальнюється у стандартній звітності, форми якої забезпечують можливість заповнення регламентованої звітності (форми 1, 2, 3, 5).

Регламентована звітність також формується в автоматизованому режимі, шляхом використання довідника «Регламентовані звіти». Бухгалтер за допомогою даного розділу натикає лінк «Звіти» → «Регламентовані звіти вбудовані» → «Створити». П'ять форм регламентованої звітності, які створює досліджуване приватне сільськогосподарське підприємство, знаходяться у розділі «Фінансова звітність». Для автоматичного заповнення регламентованої звітності, користувач натикає кнопку «Заповнити». Інформацію звітів можна за деякими графами

скоригувати в ручному режимі, а також здійснити перевірку щодо правильності заповнення статей.

На рисунку 2.15 узагальнено загальний процес облікового відображення інформації про дебіторську заборгованість.

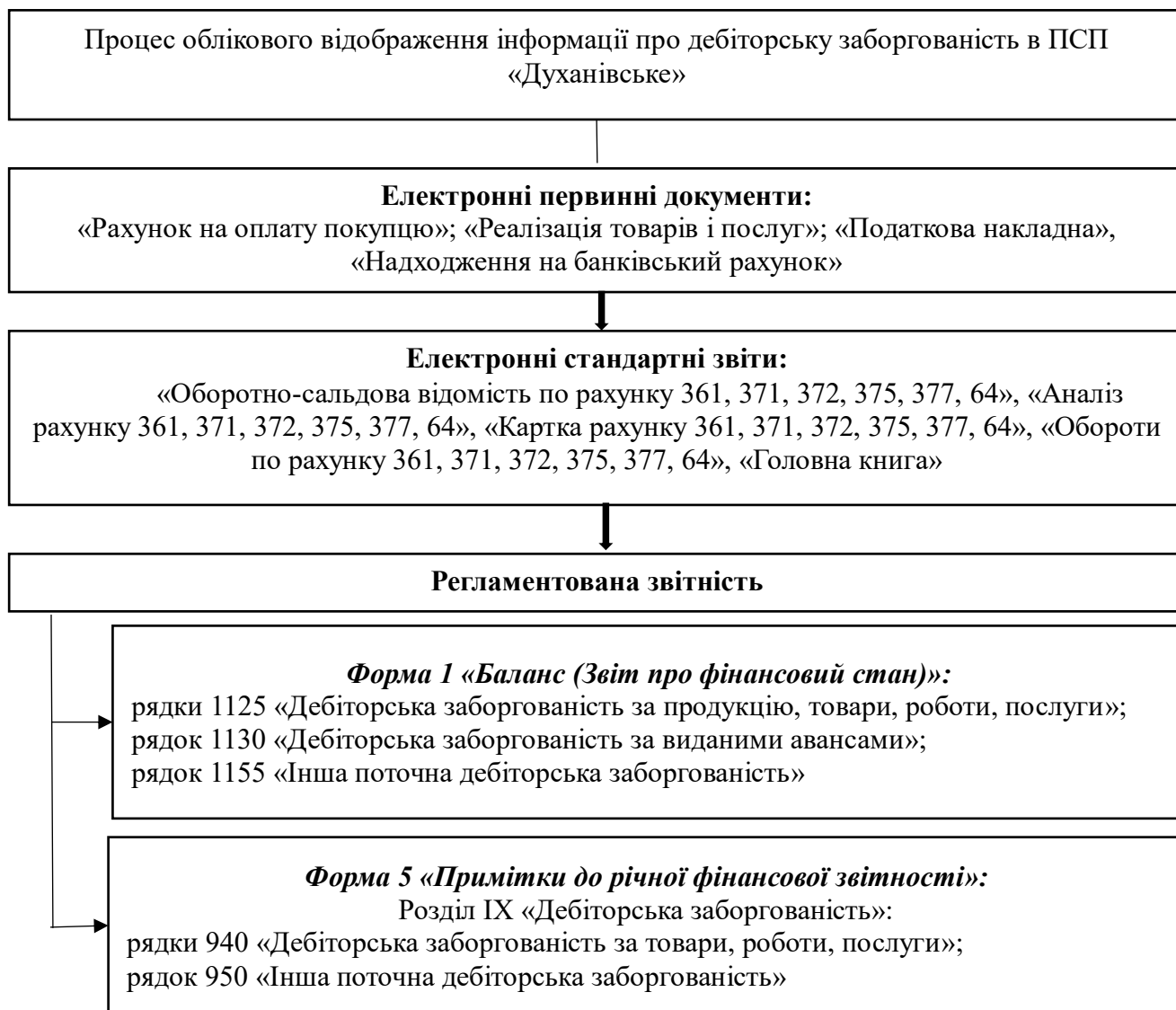

Рисунок 2.15 - Процес облікового відображення інформації про дебіторську заборгованість в ПСП «Духанівське»

**Джерело: складено автором за матеріалами досліджуваного ПСП.*

У черговий раз дані рисунку 2.15 підтверджують, що обліковий процес в частині дебіторської заборгованості організовано на належному рівні. Проте, є

питання, які потребують удосконалення, відповідно, авторське бачення напрямів удосконалення буде подано в розділі 2.3.

2.3 Напрями удосконалення організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості

Облікова політика – внутрішній інструмент облікового супроводу діяльності підприємств незалежно від форми власності. Облікова політика повинна бути зручним помічником бухгалтера у процесі ведення бухгалтерського обліку, вона дозволяє, у випадках виникнення неузгодженості, наприклад, при перевірці податковою адміністрацією, відстоювати правильність дій бухгалтера, оскільки повинна обов’язково базуватися на нормах чинних законодавчих, нормативних документів.

Відповідно, розробляючи облікову політику потрібно дотримуватися ключових вимог, які будуть деталізовані далі. У зв’язку з тим, що в ПСП «Духанівське», облікова політика – це анотації законодавчо-нормативних документів, вважаємо за доцільне запропонувати пропозиції щодо удосконалення її структури в частині обліку дебіторської заборгованості.

Обґрунтуємо ключові вимоги, які повинні бути врахованими розробниками Облікової політики.

По-перше, принцип послідовності, який задекларований Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та передбачає постійність у використанні облікової політики, має бути обов’язково дотриманий бухгалтерами при організації облікового процесу [17].

По-друге, процес розробки має обов’язково базуватися на врахуванні рекомендацій, які конкретизовані в Методичних рекомендаціях щодо облікової політики підприємства, оскільки їх зміст спрямований на обґрунтування необхідних елементів в розрізі кожної облікової компоненти, які повинні бути розкриті у досліджуваному внутрішньому нормативному документі [11].

По-третє, облікова політика не повинна змінюватися за бажанням керівника або головного бухгалтера. Тобто, якщо є реальні підстави, які задекларовані як у Методичних рекомендаціях щодо облікової політики підприємства, НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах», та пов'язані із наступними подіями:

- зміна статуту підприємства;
- достовірність відображення господарських операцій можливе тільки за допомогою змін в Обліковій політиці;
- регулятор методичних вимог вносить зміни щодо ведення бухгалтерського обліку на підприємстві [11].

По-четверте, обов'язково процес розробки облікової політики повинен базуватися на урахування впливу факторів як зовнішнього середовища (сучасні форми розрахунків, розвиток діджитал-інструменти), так і внутрішнього (форма власності господарюючого суб'єкта; вид діяльності, галузь, спеціалізоване програмне забезпечення, особливості оподаткування, професійні навички бухгалтерів та ін.).

По-п'яте, доцільно дотримуватися підходу, що облікова політика має свій механізм, який складається з наступних складових:

- метод бухгалтерського обліку – потрібно деталізувати, яким чином будуть розкриті елементи методу бухгалтерського обліку;
- принципи бухгалтерського обліку – деталізувати, процес організації обліку та механізм складання фінансової звітності якими принципами буде забезпечено;
- правила організації, ведення бухгалтерського обліку – ідентифікація ключових методів, способів та конкретизація алгоритмічної послідовності ведення бухгалтерського обліку з урахуванням його елементів методу;
- ідентифікація облікових процедур – чітке обґрунтування порядку облікового супроводження діяльності підприємства;
- ідентифікація та конкретизація способів, методів ведення облік та характеристика їх практичної імплементації.

По-шосте, моделюючи облікову політику, розробники повинні врахувати наступні вимоги, які в контексті тематики потрібно інтерпретувати наступним чином:

- повнота – необхідність відображення обліку всіх господарських операцій, які характеризують розрахунок з покупцями, що в загальному варіанті створює умови до виникнення дебіторської заборгованості;
- своєчасність – господарські операції, які здійснюються в контексті розрахунків із замовниками та сприяють виникненню дебіторської заборгованості, повинні відображатися безпосередньо в періоді здійснення;
- несуперечність – забезпечення корелювання даних синтетичного та аналітичного обліку;
- раціональність – витрати на забезпечення на належному рівні організації обліку (в т.ч. дебіторської заборгованості) мають відповідати розміру, умовам діяльності підприємства.

По-сьоме, має бути дотриманий наступний алгоритм розроблення, затвердження та імплементації облікової політики:

- 1) оцінка напрямів діяльності господарюючого суб'єкта, аналіз основних показників та діагностика ймовірних ризиків, які можуть негативно впливати на розвиток підприємства;
- 2) оцінка дієвості системи бухгалтерського обліку (в т.ч. дебіторської заборгованості);
- 3) ідентифікація завдань облікової політики;
- 4) ідентифікація об'єктів облікової політики;
- 5) визначення факторів (внутрішнього та зовнішнього середовища), які можуть здійснити вплив як на діяльність підприємства, так і на ведення бухгалтерського обліку, відповідно, вони повинні бути задекларовані в обліковій політиці;
- 6) ідентифікація альтернативних способів організації бухгалтерського обліку та обґрунтування оптимального варіанту;

7) ідентифікація та характеристика актуальних для застосування способів, методів, прийомів бухгалтерського обліку;

8) оформлення облікової політики у якості внутрішнього нормативного документа;

9) розроблення наказу щодо затвердження облікової політики;

10) впровадження облікової політики для практичного використання;

11) моніторинг дотримання положень облікової політики в процесі організації та ведення бухгалтерського обліку;

12) коригування положень облікової політики у випадках, передбачених нормативними документами.

Облікова політика повинна складатися з трьох складових, обґрунтування яких в частині обліку дебіторської заборгованості подано у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Обґрунтування складових облікової політики в частині обліку дебіторської заборгованості для ПСП «Духанівське»

Назва складової	Характеристика складової
Організаційна	1) визначення бухгалтера, який буде вести облік розрахунків із покупцями та замовниками, облік дебіторської заборгованості; 2) перелік посадових осіб, які будуть залучені до інвентаризаційного процесу щодо дебіторської заборгованості; 3) терміни, випадки, способи проведення інвентаризації дебіторської заборгованості; 4) організація внутрішнього контролю за дебіторською заборгованістю
Методична	1) способи організації бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками, дебіторської заборгованості; 2) процес відображення у фінансовій звітності дебіторської заборгованості; 3) метод визначення резерву сумнівних боргів
Технічна	1) характеристика програмного забезпечення, яке використовується для організації та ведення бухгалтерського обліку; 2) перелік первинних документів, які забезпечать документування господарських операцій щодо розрахунків із покупцями та замовниками; 3) перелік стандартних звітів для обліку дебіторської заборгованості; 4) перелік рахунків, субрахунків, які необхідні для ведення обліку дебіторської заборгованості; 5) перелік форм фінансової звітності з деталізацією розділів, граф, рядків, які будуть акумулювати інформацію щодо дебіторської заборгованості; 6) перелік додатків, які відображатимуть інформацію про організацію обліку дебіторської заборгованості.

**Джерело: складено автором.*

У таблиці 2.11 наведено перелік та характеристика елементів облікової політики в частині організації обліку дебіторської заборгованості

Таблиця 2.11 - Перелік та характеристика елементів облікової політики в частині організації обліку дебіторської заборгованості

Елемент облікової політики	Характеристика елементів
Характеристика діяльності ПСП «Духанівське»	Анотаційна характеристика діяльності підприємства з урахуванням інформації, яка узагальнена у статуті досліджуваного суб'єкта господарювання.
Класифікація дебіторської заборгованості	Класифікаційні критерії дебіторської заборгованості: • за терміном погашення; • за об'єктами; • за монетарністю
Форма обліку	Характеристика автоматизованого процесу обліку дебіторської заборгованості за допомогою програми «BAS : Бухгалтерія», особливостей електронного документообігу. Деталізація форм стандартних звітів та методики їх формування. Конкретизація форм регламентованої звітності, яка акумулюватиме інформацію про дебіторську заборгованість.
Перелік первинних документів, які потрібно використовувати для організації обліку	Електронні первинні документи: • «Рахунок на оплату покупцям»; • «Реалізація товарів і послуг»; • «Повернення товару»; • «Надходження на банківський рахунок»; • «Податкова накладна»; • «Списання з банківського рахунку».
Особливості оцінки та умови визнання дебіторської заборгованості (складова оборотних активів)	Отримання економічної вигоди ПСП «Духанівське». ПСП може визначити її суму.
Ідентифікація критеріїв визнання дебіторської заборгованості сумнівною та її списання	Урахування критеріальних позицій: • несвоєчасне надходження коштів за відвантаженою продукцією (обов'язкова наявність підтвердження у договорах терміну оплати); • кошти від покупця не надійшли, продукція відвантажена, а покупця визнано банкрутом
Особливості списання сумнівної дебіторської заборгованості	Після проведення інвентаризації за рішенням керівника ПСП «Духанівське»

**Джерело: розроблено автором*

На нашу думку, у якості додатків до облікової політики (в т.ч. щодо обліку дебіторської заборгованості) доцільно запропонувати наступні:

- робочий план рахунків, який акумулюватиме субрахунки з поглибленою аналітикою, які доцільно використовувати для обліку різних видів дебіторської заборгованості;
- характеристика електронного документообігу;
- графік інвентаризаційного процесу з деталізацією термінів, випадків проведення інвентаризації дебіторської заборгованості;
- внутрішні положення ПСП «Духанівське» щодо розрахункового процесу з контрагентами (зберігання документів, договорів та умови, способи претензійно-позовної роботи).

Чітке обґрунтування положень облікової політики щодо дебіторської заборгованості – невід’ємна складова управлінського процесу, ризик-менеджменту підприємства, запорука підвищення ділової активності суб’єкта-агробізнесу та ліквідності його активів.

РОЗДІЛ 3

АУДИТ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Мета, напрями та організаційні аспекти незалежного аудиторського контролю

Враховуючи факт, що дебіторська заборгованість займає вагомую частку у структурі активів значної кількості господарюючих суб'єктів, відповідно, можна вважати, що у процесі аудиту фінансової звітності незалежне аудиторське дослідження даної компоненти є актуальним питанням.

Плануючи аудиторську перевірку аудитор повинен сконцентрувати увагу на тому, що в контексті незалежної оцінки потрібно отримати обґрунтовану впевненість в тому, що інформація, яка акумулюється у фінансовій звітності щодо дебіторської заборгованості не містить суттєвих викривлень, є достовірною, і як наслідок, аудитор може висловити незалежну думку, яка буде спрямована на аргументування, що форми фінансової звітності корелюють з вимогами Концептуальної основи фінансової звітності, та аудитор має можливості сформулювати Звіт аудитора відповідно до вимог МСА та інформувати замовників незалежної перевірки про отримані результати.

Напрями аудиту щодо дебіторської заборгованості повинні бути наступні:

- перевірку правильності забезпечення документообігу в частині обліку дебіторської заборгованості;
- оцінка дебіторської заборгованості щодо реальності її існування;
- перевірка заборгованості з метою ідентифікації простроченої дебіторської заборгованості;
- перевірка правильності ідентифікації видів дебіторської заборгованості у відповідності до застосованого плану рахунків бухгалтерського обліку;

- перевірка взаємоузгодженості показників фінансової звітності в частині обліку дебіторської заборгованості між різними формами регламентованої звітності;
- перевірка правильності розмежування дебіторської заборгованості щодо оборотної та оборотної компоненти майна;
- перевірка правильності класифікації дебіторської заборгованості з наступних позицій: термін погашення; об'єкт; ступінь монетарності;
- перевірка дотримання форми обліку дебіторської заборгованості, яка задекларована в обліковій позиції;
- перевірка правильності заповнення первинних документів, перелік яких зафіксовано у якості додатка до облікової політики;
- перевірка дотримання норм щодо оцінки дебіторської заборгованості;
- перевірка правильності визнання досліджуваної компоненти оборотних активів;
- перевірка правильності дотримання господарюючим суб'єктом критеріїв розмежування дебіторської заборгованості з позиції її сумнівності;
- перевірка правильності списання сумнівної дебіторської заборгованості.

Організаційні аспекти аудиту в контексті тематики дослідження будуть обґрунтовані з наступних позицій:

- попередня оцінка діяльності клієнта;
- договірні зобов'язання;
- планування перевірки;
- імплементація процедур аудиту;
- складання Звіту аудитора та обґрунтування думки аудитора в контексті аудиту дебіторської заборгованості.

Отже, попередня оцінка діяльності клієнта передбачає:

- оцінку системи бухгалтерського обліку;
- оцінку системи внутрішнього контролю;

- ознайомлення з метою та предметом діяльності ПСП;
- ідентифікація критичних об'єктів, які потребують поглибленого дослідження;
- попередня ідентифікація напрямів аудиторського дослідження дебіторської заборгованості.

Наступний етап - обговорення договірних зобов'язань, які передбачають формування відповідної документації, характеристика та наочна візуалізація, якої буде подана на рисунку 3.1.

Рисунок 3.1 – Наочна візуалізація обговорення договірних відносин

**Джерело: складено автором.*

Планування аудиторської перевірки доцільно розглядати в ракурсі декількох етапів, а саме:

- 1) попереднє планування:
 - ідентифікація необхідного часу;
 - попереднє визначення необхідної кількості ресурсів;
 - оцінка можливості надання послуг аудитором щодо незалежної перевірки дебіторської заборгованості;
- 2) прийняття суб'єктом аудиту рішення щодо проведення аудиту:
 - уточнення організаційних питань;
 - обговорення умов подальшої співпраці;

- домовленість між аудитором та замовником аудиту;

3) укладання договору щодо надання послуг з аудиту дебіторської заборгованості;

4) моделювання стратегії аудиту;

5) розробка плану аудиту дебіторської заборгованості;

6) розробка програми аудиту [23].

Стратегія аудиту в контексті аудиту дебіторської заборгованості повинна узагальнювати наступну інформацію:

- ідентифікацію замовника;
- період перевірки;
- перелік завдань, які повинні бути імплементовані в контексті аудиту дебіторської заборгованості;

- оцінка бізнес-середовища суб'єкта-агробізнесу;
- конкретизація специфіки діяльності суб'єкта-агробізнесу;
- спрямування аудиторської перевірки в контексті аудиту фінансової звітності.

План аудиту дебіторської заборгованості ідентифікує:

- перелік аудиторських процедур, спрямованих на оцінку даних щодо дебіторської заборгованості;
- обсяг та час проведення аудиторського контролю;
- ідентифікацію раціонального способу проведення аудиту дебіторської заборгованості (наприклад, вибіркового чи суцільного);
- реалістичну оцінку ризику суттєвого викривлення;
- ідентифікацію розподілу функціональних обов'язків між командою з аудиту.

План аудиторської перевірки доцільно розроблювати із використанням методу дедукції, який повинен забезпечити розуміння досліджуваного об'єкта від загального до часткового, що забезпечується відповідною аналітикою аудиторських процедур.

Програма аудиторської перевірки є своєрідним аудиторським інструментом, який забезпечує аналітичну конкретизацію інформації, яка подана у плані перевірки. Беззаперечно, якість аудиту залежить від методично-процедурного забезпечення. Наступним етапом є обґрунтування актуальних для використання методів дослідження:

- 1) економічний аналіз – метод, який забезпечує у процесі аудиту дебіторської заборгованості здійснити розрахунок коефіцієнта швидкої ліквідності, показників ділової активності;
- 2) економіко-математичне моделювання – актуальний метод для оцінки ризику ймовірного банкрутства;
- 3) порівняння – забезпечує проведення порівняльного аналізу в часовій динаміці та з нормативними значеннями;
- 4) методи документального контролю, які дозволяють здійснити формальну, нормативну, логічну перевірку документів;
- 5) зустрічна, взаємна, логічна перевірка документів;
- 6) методи фактичного контролю (інвентаризація);
- 7) графічний метод, який використовується для наочної візуалізації даних;

Особливою перевагою незалежної аудиторської перевірки (в т.ч. дебіторської заборгованості) є те, що аудиторська фірма самостійно визначає яким чином здійснювати перевірку, які методи дослідження використовувати, які напрями перевірки повинні бути узагальнені у стратегії аудиту, відповідно до якої має бути розроблений план та програма аудиту.

Варто відзначити, що аудит дебіторської заборгованості питання доволі складне, оскільки її різновиди, особливості організації обліку на підприємстві створюють базис для того, щоб аудитор опираючись на власне професійне судження, мав можливість ідентифікувати пріоритетні напрями, дослідження, визначити перелік показників, які доцільно розрахувати, проаналізувати та дослідити в часовій динаміці, здійснити взаємоузгодження показників щодо дебіторської заборгованості між різними формами звітності та ін.

3.2 Методика аудиту дебіторської заборгованості

Беручи за основу дані щодо організації облікового супроводу, розглянемо методику аудиту дебіторської заборгованості.

Алгоритмічна послідовність здійснення аудиторської перевірки дебіторської заборгованості подана на рисунку 3.2.

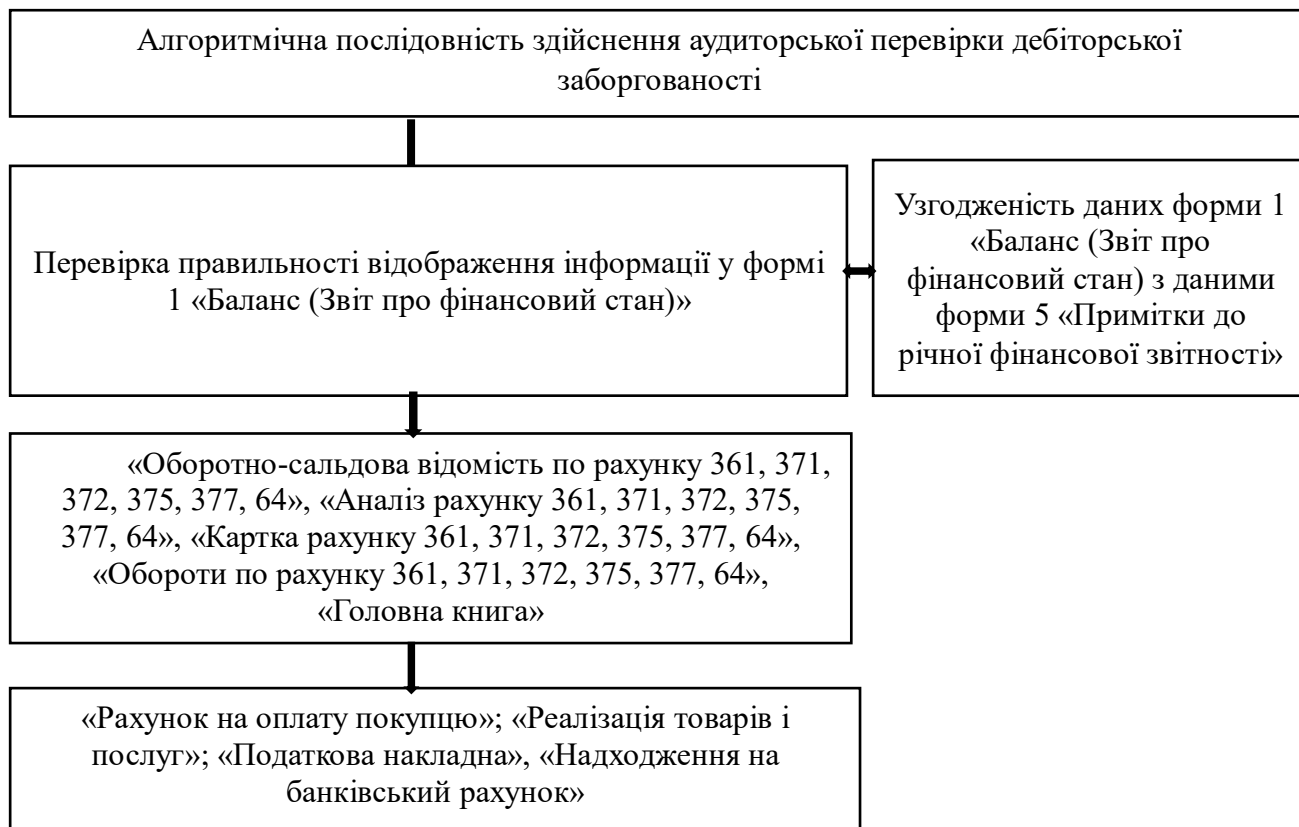

Рисунок 3.2 - Алгоритмічна послідовність здійснення аудиторської перевірки дебіторської заборгованості

**Джерело: складено автором.*

Крім ідентифікованих інформаційних ресурсів на рисунку 3.2. варто наголосити, що аудитор у процесі здійсненні перевірки повинен використати наступні інформаційні ресурси:

- облікову політику ПСП «Духанівське»;

- нормативно-правові документи на яких базується процес організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та які сформували базис для моделювання облікової політики;

- документи інвентаризаційного процесу;
- інформацію, отриману на запит;
- результати інтерв'ювання внутрішніх стейкхолдерів;
- математичні розрахунки оціночних коефіцієнтів.

Зупинимось більш конкретно на ідентифікованих інформаційних ресурсах.

Аудит облікової політики (зокрема в частині дебіторської заборгованості) передбачає здійснення оцінки та перевірки організації бухгалтерського обліку, форм фінансової звітності з метою отримання підтвердження щодо її достовірності, відповідності вимогам законодавства, а також отримання доказів того, що облікова політика є дієвим інструментом, норми якої корелюють з положеннями законодавчо-нормативних документів.

Ознайомлюючись з обліковою політикою аудитор повинен:

1) здійснити попередню оцінку системи внутрішнього контролю, що передбачає наступне:

- вивчення системи та процедур внутрішнього контролю;
- здійснення оцінки ефективності системи внутрішнього контролю;
- ідентифікацію ймовірних ризиків;

2) аналіз облікової політики:

• перевірка відповідності змісту облікової політики нормативно-правовим документам;

- аналіз дотримання норм облікової політики в практичному аспекті;

3) тестування фінансових операцій:

• здійснення процедур тестування відносно фінансових операцій з метою отримання підтвердження їх достовірності та правильності;

• перевірка відповідності відображення господарських операцій у фінансовій звітності нормам облікової політики;

4) перевірка форм фінансової звітності:

- щодо правильності складання з урахуванням норм НП(С)БО або МСФЗ;
- щодо достовірності показників.

У процесі аудиторської оцінки дотримання суб'єктом-агробізнесу норм законодавчо-нормативних документів аудитор доцільно :

- ознайомитися із законодавчо-нормативною базою, яку використовує підприємство;
- здійснити перевірку правильності інтерпретування норм законодавчо-нормативних документів в обліковій політиці;
- провести інтерв'ювання працівників з метою оцінки їхньої обізнаності з питань законодавчо-нормативної бази, яка має бути урахована у процесі здійснення фінансово-господарської діяльності.

Аудитору доцільно провести інтерв'ювання працівників підприємства, а також у електронному варіанті сформулювати запит до осіб, які можуть пояснити питання, пов'язані з виникненням дебіторської заборгованості.

Важливу роль у процесі незалежної перевірки дебіторської заборгованості відіграє питання, яке пов'язане із оцінкою результатів інвентаризації. Відповідно, аудитор повинен під час незалежного контролю отримати підтвердження щодо наступних фактів:

- у процесі інвентаризації забезпечена звірка даних щодо наявної дебіторської заборгованості у первинних документах, стандартних звітах та формах регламентованої звітності;
- дебіторам у процесі інвентаризації були надіслані виписки із документів бухгалтерського обліку щодо наявної дебіторської заборгованості з метою підтвердження дебіторської заборгованості;
- у процесі інвентаризації було здійснено перевірку терміну позивної давності;
- було застосовано інвентаризаційною комісією прийоми документального контролю;
- у документації інвентаризаційного процесу узагальнені реалістичні результати.

Аудитор повинен також перевірити правильність узагальненні вартісних показників щодо дебіторської заборгованості у відповідних формах фінансової звітності. У таблиці 3.1 подано методику перевірки правильності заповнення форм фінансової звітності в частині дебіторської заборгованості.

Таблиці 3.1 - Методика перевірки правильності заповнення форм фінансової звітності в частині дебіторської заборгованості

Форма фінансової звітності ПСП «Духанівське»	Код рядка / стаття фінансової звітності	Характеристика методики перевірки
Форма 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»	Рядок 1125 «Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги»	Аудитор повинен перевірити, щоб за даною статтею відображалися дані, які узагальнювалися за Дт рахунку 361
	Рядок 1130 «Дебіторська заборгованість за виданими авансами»	Аудитор повинен перевірити, щоб за даною статтею відображалися дані, які узагальнювалися за Дт рахунку 371
	Рядок 1135 «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом»	Аудитор повинен перевірити, щоб за даною статтею відображалися дані, які узагальнювалися за Дт 64
	Рядок 1155 «Інша поточна дебіторська заборгованість»	Аудитор повинен перевірити, щоб за даною статтею відображалися дані, які узагальнювалися за Дт 372, 375, 377
Форма 5 «Примітки до річної фінансової звітності»	Рядок 940 «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги»	Аудитор повинен перевірити, щоб за даною статтею відображалися дані, які узагальнювалися за Дт рахунку 361
	Рядок 950 «Інша поточна дебіторська заборгованість»	Аудитор повинен перевірити, щоб за даною статтею відображалися дані, які узагальнювалися за Дт 372, 375, 377

**Джерело: складено автором за даними фінансової звітності ПСП «Духанівське».*

Враховуючи, що процес розрахунків з покупцями, який є підґрунтям для виникнення дебіторської заборгованості, вважаємо за доцільне наголосити, що аудитору доцільно також зробити акцент на перевірці наступних рядків інших форм фінансової звітності, а саме:

- форма 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», рядок 2000 «Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» - аудитор повинен перевірити, щоб за даним рядком відображалися дані, які акумулюються за Дт 701, 702, 703, 791 в частині оборотів за мінусом оборотів, які зафіксовані за Дт 704;
- форма 3 «Звіт про рух грошових коштів» (за прямим методом):

а) стаття 3000 «Надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» – аудитор повинен перевірити, щоб за даною статтею відображалися дані Кт 36, 70 у кореспонденції з Дт 31, 30.

Також аудитору доцільно здійснити перевірку взаємоузгодженості показників фінансової звітності, а саме форми 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» з іншими формами звітності. На рисунку 3.3 узагальнено методику проведення взаємоузгодження.

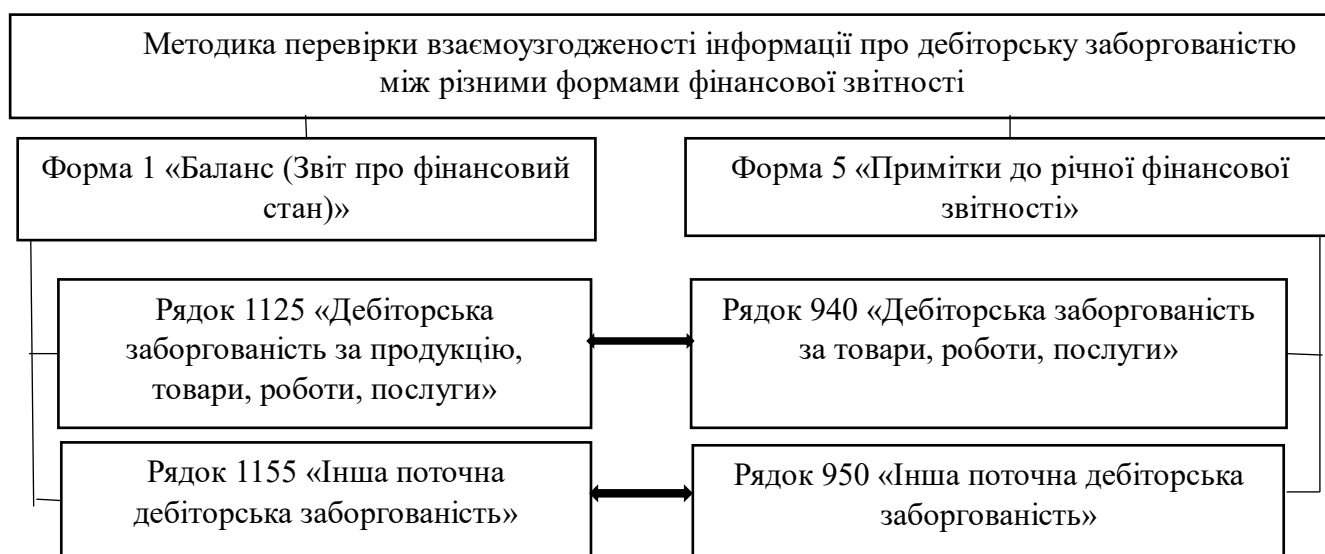

Рисунок 3.3 – Методика перевірки взаємоузгодженості інформації про дебіторську заборгованість між різними формами фінансової звітності

**Джерело: складено автором за даними фінансової звітності ПСП «Духанівське».*

Застосування підходу щодо перевірки, який візуалізований на рисунку 3.3 дозволяє зазначити, що показники, які характеризують інформацію про дебіторську заборгованість у різних формах фінансової звітності ідентичні, відповідно підстав в аудитора щодо здійснення шахрайських дій не повинно бути.

Результати досліджень за напрямками, які обґрунтовані у даному розділі повинні бути узагальнені у якості аудиторських доказів у робочій документації, форма, структура, зміст якої є власним судженням аудитора, головне, щоб були ідентифіковані назви, зміст документа, дата його створення. Аудитор також формує звіт аудитора на підставі інформації, зафіксованій в робочій документації.

3.3 Обґрунтування методики застосування аудиторської вибірки в процесі аудиту дебіторської заборгованості

Аудит дебіторської заборгованості доволі складне питання, оскільки в кожного господарюючого суб'єкта мають місце різні види даного виду заборгованості; обліковий супровід процесу, що пов'язаний із виникненням дебіторської заборгованості передбачає формування значної кількості документації; облікова політика різних господарюючих суб'єктів побудована з урахуванням різних уподобань розробників.

Враховуючи, що у процесі здійснення незалежного аудиторського контролю в аудитора обмежений час на детальну перевірку, відповідно аудитор може прийняти рішення щодо використання суцільного способу дослідження документації, оскільки це його особисте рішення, яке в першу чергу повинне базуватися на професійному судженні. Якщо аудитор приймає рішення застосування вибіркового способу дослідження, відповідно від обов'язково повинен у процесі аудиту врахувати норми МСА 530 «Аудиторська вибірка».

Аудиторська вибірка – застосування аудиторських процедур до менш як 100% елементів генеральної сукупності, яка підлягає аудиту, в такий спосіб, що всі відібрані елементи мають шанс бути відібраними з метою надання аудитору належної основи, на підставі якої формуються висновки щодо всієї генеральної сукупності.

У процесі розробки аудиторської вибірки аудитору потрібно:

- обов'язково врахувати мету виконання відповідних аудиторських процедур;
- врахувати генеральну сукупність;
- визначити розмір вибірки;
- відібрати необхідну кількість статей для вибірки.

Існують наступні методи відбору елементів, які є необхідними для проведення вибірки:

- випадковий відбір (використання таблиці випадкових чисел);

- систематичний відбір (для визначення інтервалу вибірки необхідно кількість елементів із генеральної сукупності поділити на обсяг вибірки);
- відбір монетарних активів (для вибірки застосовується вартісна величина);
- відбір наздогад (відсутня структуризація у методиці проведення аудиторської вибірки);
- відбір груп (відбір із генеральної сукупності суміжних елементів).

Алгоритмізація процесу проведення аудиторської вибірки візуалізовано на рисунку 3.4.

Рисунок 3.4 - Алгоритмізація процесу проведення аудиторської вибірки

* Джерело: складено автором за матеріалами [1, 23].

Враховуючи, що обов'язковим у процесі визначення аудиторської вибірки є визначення рівня довіри, який дозволяє встановити коефіцієнт впевненості, вважаємо за доцільне запропонувати підхід до даного процесу, який пропонує Федерація професійних бухгалтерів та аудиторів України, тобто рівень довіри рекомендується визначати у відсотках в діапазоні від 30 до 98, а коефіцієнт впевненості від 0,36 до 3,70 [1].

Моделюючи ситуацію, вважаємо за доцільне запропонувати використовувати рівень до віри 95%, а коефіцієнт впевненості – 3,00. Дане рішення було прийняте з урахуванням того, що в приватному сільськогосподарському підприємстві налагоджена потужна система внутрішнього контролю, ймовірні облікові помилки можуть бути своєчасно ідентифіковані та виправлені.

Беручи за основу алгоритмізацію процесу проведення аудиторської вибірки, що схематично візуалізовано вище. Використовуючи дані фінансової звітності ПСП «Духанівське» здійснимо розрахунок аудиторської вибірки для дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, що буде подано в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Розрахунок аудиторської вибірки для дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за даними 2022 року

Показник	Обґрунтування	Примітки
Сукупність для тестування	264653,00 тис. грн.	Це загальна сума дебіторської заборгованості, яка подана у формі 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» у розділі 2 «Оборотні активи»
Елементи, які підлягають окремій оцінці	4483,00 тис. грн.	Це загальна сума дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги
Коефіцієнт довіри / коефіцієнт впевненості	3,0	За основу взято рекомендації Федерація професійних бухгалтерів та аудиторів України та прийнято використовувати рівень довіри до віри 95%, а коефіцієнт впевненості – 3,00
Суттєвість	1068,96	Це розрахункова сума, яка визначалася на рівні 3 % від чистого доходу від реалізації продукції, який зафіксований у формі 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»
Очікувані відхилення	Відсутні	
Інтервал вибірки	356	Інтервал вибірки розрахований відповідно до алгоритму, який подано на рисунку 3.4
Розмір вибірки	730	Інтервал вибірки розрахований відповідно до алгоритму, який подано на рисунку 3.4

**Джерело: складено автором.*

Результати проведення розрахунків засвідчили, що для тестування розмір вибірки повинен складати 730 елементів.

Варто відзначити, що на практиці на сьогодні аудиторські фірми використовують даний підхід, проте розрахунок здійснюється автоматично. Існує спеціалізоване програмне забезпечення, Excel.

Доцільно зазначити, що аудиторська вибірка – це інструмент аудитора, оскільки проводячи аудиторську перевірку, аудитори, базуючись на власному досвіді, самостійно визначають сукупність для тестування, елемент, які підлягають оцінці, але обов'язково мають бути враховано вимоги МСА 530. Вибірковий спосіб він є дієвим, проте аудитори можуть використовувати і суцільний спосіб перевірки. Спосіб перевірки доцільно визначати на етапі, пов'язаному із ознайомленням з специфікою діяльності підприємства, рівнем довіри до системи внутрішнього контролю та системи бухгалтерського обліку.

Отже, дана методика є дієвою та актуальною для використання на практиці.

ВИСНОВКИ

Результати досліджень особливості організації обліково-контрольного процесу з практичної та теоретичної позиції дозволяють зробити наступні висновки.

1. Значна кількість вітчизняних дослідників (27%), дотримується думки, що дебіторська заборгованість представляє собою суму боргів. Інша частина авторів висловлює думку, що це кредит (чи позика) (20%) або фінансовий актив (20%). Таким чином, поняття «дебіторська заборгованість» в межах України розглядається як сума заборгованості, частина наявного оборотного капіталу, а також ознака неплатоспроможності суб'єктів.

2. Оцінка показників діяльності ПСП «Духанівське» дозволяє аргументувати наступне:

- у Статуті досліджуваного ПСП задекларовано значну кількість напрямів діяльності, проте зазначимо наступні, домінуючі: виробництво, переробка, реалізація сільськогосподарської продукції, яка є товарною; надання послуг стейкхолдерам щодо зберігання сільськогосподарської продукції, оскільки ПСП має для цього всі можливості; надавати в оренду стейкхолдерам сільськогосподарську техніку; надавати стейкхолдерам транспортні послуги та ін.;
- провідними експортерами продукції ПСП є такі країни Бельгія, Греція, Іспанія, Єгипет, Німеччина, Португалія, Туреччина;
- у вартісному вимірі майно збільшилося на 28038,00 тис. грн; структурне співвідношення засвідчує, що оборотна компонента протягом періоду дослідження була домінантною, оскільки її частка, наприклад, у 2022 році становила 99,89 %, що відповідно підтверджує, що необоротні активи складають 0,11 % у цьому звітному році;
- структурне співвідношення складових пасивів ПСП засвідчує, що протягом періоду дослідження власний капітал був домінуючою компонентою, наприклад, у 2022 році його частка у структурі склала 95,68 %, а поточних зобов'язань та забезпечень – 4,32 %;

- всі результативні показники у динаміці зменшуються (крім адміністративних витрат та інших доходів, які у 2022 році порівняно з 2020 роком збільшилися на 33,00 тис. грн. та 2,00 тис. грн. відповідно);

- у 2022 році валовий прибуток склав 21767,00 тис. грн., що на 52206,00 тис. грн. менше порівняно з 2020 роком, аналогічна ситуація характерна для чистого прибутку, розмір якого у 2022 році склав 20170,00 тис. грн., що на 43729,00 тис. грн. менше ніж у 2020 році. У 2021 році ПСП отримало чистий збиток у розмірі 3453,00 тис. грн.;

- щодо оборотність активів, дебіторської та кредиторської заборгованості, то в 2022 році порівняно з 2020 роком зменшилася на 0,35, 0,33 та 49,65 рази відповідно; терміни погашення дебіторської заборгованості збільшилися на 2014 дні, а кредиторської на 128 дні, що є вкрай негативним.

3. Дебіторська заборгованість досліджуваного ПСП виникає за наступних умов: порушення домовленості про угоду щодо своєчасності оплати та постачання продукції; переплата податків та зборів; порушення системи розрахунків за внутрішніми розрахунками.

4. Бухгалтерський облік на досліджуваному сільськогосподарському підприємстві автоматизований за допомогою програми «BAS : Бухгалтерія». Для обліку дебіторської заборгованості використовуються наступні електронні первинні документи: «Рахунок на оплату покупцю»; «Реалізація товарів і послуг»; «Податкова накладна», «Надходження на банківський рахунок». Крім того, інформація також узагальнюється у стандартних звітах: «Оборотно-сальдова відомість по рахунку 361, 371, 372, 375, 377, 64», «Аналіз рахунку 361, 371, 372, 375, 377, 64», «Картка рахунку 361, 371, 372, 375, 377, 64», «Обороти по рахунку 361, 371, 372, 375, 377, 64», «Головна книга».

5. Інформація про дебіторську заборгованість узагальнюється у фінансовій звітності, зокрема: формі 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»; формі 5 «Примітки до річної фінансової звітності».

6. У ПСП «Духанівське» залежно від виду дебіторської заборгованості використовують різні рахунки, а саме: дебіторська за товари, роботи, послуги –

субрахунок 361; дебіторська заборгованість за виданими авансами – 371; дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом – 64; інша поточна дебіторська заборгованість – 372, 375, 377.

7. У зв'язку з тим, що в ПСП «Духанівське», облікова політика – це анотації законодавчо-нормативних документів, вважаємо за доцільне запропонувати пропозиції щодо удосконалення її структури в частині обліку дебіторської заборгованості. Доведено, що у обліковій політиці повинні відображатися наступні елементи щодо дебіторської заборгованості: характеристика діяльності ПСП «Духанівське»; класифікація дебіторської заборгованості; форма обліку; перелік первинних документів, які потрібно використовувати для організації обліку; особливості оцінки та умови визнання дебіторської заборгованості (складова оборотних активів); ідентифікація критеріїв визнання дебіторської заборгованості сумнівною та її списання; особливості списання сумнівної дебіторської заборгованості.

8. У роботі представлено алгоритмічну послідовність здійснення аудиторської перевірки дебіторської заборгованості. Встановлено, що аудитор повинен перевірити правильність узагальненні вартісних показників щодо дебіторської заборгованості у різних формах фінансової звітності. Враховуючи, що процес розрахунків з покупцями, який є підґрунтям для виникнення дебіторської заборгованості, обґрунтовано, що аудитору доцільно також зробити акцент на перевірці наступних рядків інших форм фінансової звітності, а саме: форма 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», рядок 2000 «Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» - аудитор повинен перевірити, щоб за даним рядком відображалися дані, які акумулюються за Дт 701, 702, 703, 791 в частині оборотів за мінусом оборотів, які зафіксовані за Дт 704; форма 3 «Звіт про рух грошових коштів» (за прямим методом): стаття 3000 «Надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – аудитор повинен перевірити, щоб за даною статтею відображалися дані Кт 36, 70 у кореспонденції з Дт 31, 30.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар Ю. Робочі документи аудитора. Лід Скедьюли та програми. Аудиторська вибірка: посібник. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство». 2017. 396 с.
2. Васільєва Л.М., Трайно О.В. Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її удосконалення. Молодий вчений. 2017. № 10(50). С. 820–823.
3. Дуля В.С. Роль, методика та документальне оформлення інвентаризації дебіторської заборгованості у процесі управління підприємством. *Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: сучасні виклики : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Полтава, 10–11 травня 2023 року). Полтава : ПУЕТ, 2023. 249 с. С. 9 – 12.
4. Дуля В.С. Нормативне регулювання обліку дебіторської заборгованості. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством : Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції. Частина 1.* м. Полтава, 30 – 31 березня 2023 р. Полтава, 2023. 845 с. С.112-113.
5. Закревська О.Ю. Організація бухгалтерського обліку поточної дебіторської заборгованості підприємства торгівлі. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 20. С. 103–106.
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : наказ МФУ від 30.11.99 р. № 291. URL: <http://surl.li/nonsk> (дата звернення 15.10.2023).
7. Кравченко О., Кобець Т. Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. URL: <http://surl.li/oowqq> (дата звернення 25.11.2023).
8. Куць Т.В., Вакуленко В.М. Засади формування облікової політики щодо дебіторської заборгованості. Молодий вчений. 2018. № 2 (66). С. 633-636.

9. Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності : наказ МФУ від 11.04.13 р. № 476. URL: <http://surl.li/nonto> (дата звернення 19.10.2023).

10. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності : наказ МФУ від 28.03.13 р. № 433. URL: <http://surl.li/nontt> (дата звернення 24.10.2023).

11. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства : наказ Міністерства фінансів України № 635 від 27.06.2013. URL: <http://surl.li/siic> (дата звернення 29.10.2023).

12. Назаренко О.В., Лукаш Т.В. Формування окремих компонент облікової політики підприємства щодо дебіторської заборгованості. *Агросвіт*. 2021. № 12. С. 15–21.

13. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013. URL: <https://cutt.ly/0N1FfJ8> (дата звернення 24.10.2023).

14. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : наказ Міністерства фінансів України № 237 від 08.10.99. URL: <http://surl.li/qzgf> (дата звернення 15.10.2023).

15. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : Наказ Міністерства фінансів України № 879 від 02.09.2014. URL: <http://surl.li/axagv> (дата звернення 07.10.2021).

16. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України № 2258-VIII (редакція від 01.08.2021). URL: <https://cutt.ly/lFDGDyx> (дата звернення 30.10.2023).

17. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України № 996-XIV від 14.11.2020. URL: <http://surl.li/wpzc> (дата звернення 30.10.2023).

18. Рябчук О. Г., Матійко О. О. Проблеми організаційно-методичних підходів до обліку та аудиту дебіторської заборгованості та напрями їх вирішення. *Бізнес Інформ*. 2018. №5. С. 261–267.

19. Сидоренко О.О. Визнання, класифікація та окремі аспекти обліку дебіторської заборгованості у суб'єктів господарювання. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 32. С. 449–456.

20. Яременко Л.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю в системі забезпечення ефективної діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 12. URL: <http://surl.li/oowrj> (дата звернення: 23.11.2023).

21. Blokdyk G. Financial Statement Analysis: a complete guide/ 5STARCook. 2022. 310 p. (дата звернення 19.10.2023).

22. Baah G. Auditing and society: structuration theory perspective on auditor interactions with their clients. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*. 2022. Volume 26, Issue 6. URL: <http://surl.li/nonvf>. (accessed 17.10.2023).

23. Handbook of international quality control, auditing, review, other assurance, and related services pronouncements. Edition 2015. International Federation of Accountants. Volume 1. 1146 p. URL: <http://surl.li/nonvn> (дата звернення 07.11.2023).

24. Ivankov V., Chukhlib A., Stender S., Azarenkov G., Nazarenko I. Analysis of the prospects for the introduction of digital technologies in the Ukrainian economy and accounting. *REICE: Revista Electrónica De Investigación En Ciencias Económicas*. 2023. 11(22), 68–86. URL: <http://surl.li/ojsqq> (дата звернення 07.11.2023).

25. Robinson T. International financial statement analysis / Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons. 2020. 1008 p.

ДОДАТКИ